

Gereformeerde
Hogeschool

Zorgende kerken in Elburg

*Een onderzoek naar rol en betekenis van informele zorg vanuit
kerken en organisaties in de gemeente Elburg*

AUTEURS: M.I. KLOPPENBURG- HOBELINK, A.D. WISKERKE – OOSTRA, Ir. M. JAGER - VREUGDENHIL

DATUM: JUNI 2009

Zorgende kerken in Elburg

Een onderzoek naar rol en betekenis van
informele zorg vanuit kerken en organisaties
in de gemeente Elburg

M.I. Kloppenburg – Hobbelink
A.D. Wiskerke – Oostra
Ir. M. Jager – Vreugdenhil
Juni 2009

Zorgende kerken in Elburg

In opdracht van de gemeente Elburg

Uitgevoerd door het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.

M.I. Kloppenburg – Hobbelink
A.D. Wiskerke – Oostra
Ir. M. Jager – Vreugdenhil

Juni 2009

Centrum voor Samenlevingsvraagstukken
Postbus 10030
8000 GA ZWOLLE
038 - 425 55 42

Foto omslag: M.I. Kloppenburg- Hobbelink

Alle rechten voorbehouden

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteurs.

Inhoudsopgave

WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	7
HOOFDSTUK 1 OVER HET ONDERZOEK “ZORGENDE KERKEN IN ELBURG”	10
1.1 VOORGESCHIEDENIS.....	10
1.2 AANLEIDING VOOR HET ONDERZOEK	10
1.3 SITUATIE GEMEENTE ELBURG.....	11
1.4 DEFINIËRING	11
1.5 LEESWIJZER.....	12
SAMENGEVAT: WAAROM ONDERZOEK NAAR INFORMELE ZORG ELBURG	12
HOOFDSTUK 2 DOELSTELLING, PROBLEEMSTELLING, VRAAGSTELLING EN ONDERZOEKSOPZET	13
2.1 DOEL VAN HET ONDERZOEK	13
2.2 PROBLEEMSTELLING.....	13
2.3 VRAAGSTELLING.....	13
2.4 ONDERZOEKSOPZET	14
SAMENGEVAT: DOELSTELLING, PROBLEEMSTELLING, VRAAGSTELLING EN ONDERZOEKSOPZET	16
HOOFDSTUK 3 INHOUD EN BETEKENIS VAN INFORMELE ZORG VANUIT KERKEN EN ORGANISATIES 17	
3.1 DEFINIËRING INFORMELE ZORG	17
3.2 DEFINIËRING KERKEN EN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES.....	17
3.3 VERSCHIL IN TAALGEBRUIK.....	18
3.4 LITERATUURONDERZOEK	18
3.5 KEUZE VAN INDICATOREN VOOR HET ONDERZOEK.....	20
SAMENGEVAT: INHOUD EN BETEKENIS VAN INFORMELE ZORG VANUIT KERKEN EN ORGANISATIES.	22
HOOFDSTUK 4 RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK	23
4.1 ONDERZOEKSGROEP EN RESPONS (DEELVRAAG 1).....	23
4.2 TYPEN VAN ZORG, PROJECTEN EN DOELGROEPEN (DEELVRAAG 2)	25
4.3 AFSTEMMING TUSSEN KERKGEMEENSCHAPPEN EN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES	34
4.4 AFSTEMMING, SAMENWERKING VANUIT KERKEN EN ORGANISATIES ONDERLING (DEELVRAAG 3) ..	40
SAMENGEVAT: RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK.....	44
HOOFDSTUK 5 CONCLUSIES	46
5.1 ONDERZOEKSGROEP EN RESPONS	46
5.2 SOORTEN VAN ZORG, PROJECTEN EN DOELGROEPEN	46
5.3 AFSTEMMING TUSSEN KERKEN EN ORGANISATIES	47
5.4 AFSTEMMING EN SAMENWERKING	48
SAMENGEVAT: CONCLUSIES	49
HOOFDSTUK 6 AANBEVELINGEN	50
6.1 AANBEVELINGEN VOOR DE LOKALE OVERHEID	50
6.2 AANBEVELINGEN VOOR KERKEN EN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES.....	52
LITERATUUR.....	53
BIJLAGEN.....	55
BIJLAGE 1 LIJST VAN KERKEN/LEVENSBSCHOUWELIJKE INSTELLINGEN	55
BIJLAGE 2 LIJST VAN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES DIE BINNEN GEMEENTE ELBURG ACTIEF ZIJN	56

BIJLAGE 3 BRIEVEN.....	57
BIJLAGE 4 VRAGENLIJST	60
BIJLAGE 5 GESPREKSPUNTEN GROEPSGESPREKKEN	65
BIJLAGE 6 OVERZICHT GENOEMDE PUNTEN OPEN VRAGEN OVER IDEEËN, OPMERKINGEN.....	66
BIJLAGE 7 KEUZE VAN INDICATOREN VOOR HET ONDERZOEK.....	67

Woord vooraf

De rollen van overheden, maatschappelijke organisaties en burgers zijn sterk in ontwikkeling, met name door de invoering van de Wmo. Niet alleen verschuiven verantwoordelijkheden van Rijk naar lokale overheden, ook tussen overheden en burgers veranderen de verhoudingen. Dat roept veel vragen op: komt de zorg voor de meest kwetsbare mensen niet in gevaar? Het biedt ook nieuwe kansen: er wordt weer meer een beroep gedaan op mensen om naar elkaar om te zien.

De Wmo betekent ook voor de gemeente Elburg een belangrijke ontwikkeling. De gemeente wil graag goed in beeld hebben wie in haar lokale samenleving zich inzet voor elkaar. Dit onderzoek wil daar een belangrijke bijdrage aan leveren.

Het onderzoek is uitgevoerd door Akkie Wiskerke en Marleen Kloppenburg, studenten Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) van de Gereformeerde Hogeschool te Zwolle, in het kader van hun afstudeertraject. Zij werden bij het onderzoek begeleid door onderzoekers van het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken. Als CvSv en als hogeschool zijn we trots op het mooie stukje werk van onze studenten dat in dit rapport gepresenteerd wordt. We hebben er alle vertrouwen in dat de conclusies en aanbevelingen goed bruikbaar zijn voor de gemeente Elburg, de Elburgse kerken en maatschappelijke organisaties.

Graag danken we op deze plaats kerken en maatschappelijke organisaties die actief bij dit onderzoek betrokken waren voor hun medewerking aan dit onderzoek. Gemeente Elburg danken we tenslotte voor de prettige samenwerking.

Dr. Roel Kuiper
Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

Samenvatting

Op 1 januari 2007 is de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) ingevoerd. Deze wet geeft de gemeenten de verantwoordelijkheid voor het ondersteunen van de burgers. Burgers moeten zolang mogelijk zelfstandig kunnen zijn en meedoen in de samenleving. Wanneer burgers dat zelf niet kunnen, hebben zij soms hulp nodig van familie, vrienden of vrijwilligers. De gemeente Elburg wil deze groepen vrijwilligers en mantelzorgers in staat stellen informele zorg te kunnen blijven geven. Om deze ondersteuning te kunnen geven is het nodig dat de gemeente Elburg zicht heeft op de inzet van informele zorg vanuit vrijwilligersorganisaties en vanuit kerken en weet waar knelpunten liggen.

Het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken is gevraagd hier onderzoek naar te doen en vooral aandacht te schenken aan de rol van de kerken op het terrein van informele zorg. Welke zorg geven kerken en aan wie wordt die zorg gegeven? Is er afstemming of samenwerking met andere kerken of met maatschappelijke organisaties? Wat is nodig om tot een goede samenhang te komen?

Doelstelling van het onderzoek is om te komen tot praktische aanbevelingen waarmee de gemeente Elburg een nog beter samenhangend lokaal beleid kan voeren.

De centrale onderzoeksvraag is:

Wat is het aanbod en de samenhang aan informele zorg vanuit kerken/levensbeschouwelijke instellingen en maatschappelijke instellingen in de gemeente Elburg? Wat moet er gebeuren om een goede samenhang in het aanbod van ondersteuning vanuit de verschillende organisaties te realiseren?

Om deze vraag te beantwoorden zijn drie deelvragen geformuleerd:

- 1. Welke instanties zijn op dit moment in de gemeente actief op het terrein van informele zorg? Speciaal vraagt de gemeente hierbij aandacht voor de rol van de kerken in de Elburgse samenleving.*
- 2. In hoeverre bestaat er op dit moment afstemming tussen genoemde instanties? Welke overlap is er, of ontstaan er juist hiaten?*
- 3. Wat moet er gebeuren om een goede afstemming en samenwerking (= samenhang) te realiseren in het aanbod van ondersteuning vanuit de verschillende organisaties? Welke extra inzet is daarvoor nodig?*

Om op deze vragen een antwoord te krijgen is er literatuuronderzoek gedaan, een kwantitatief onderzoek d.m.v. vragenlijsten uitgezet onder diakenen van de kerkgemeenschappen en kwalitatief onderzoek gedaan door groepsgesprekken met vertegenwoordigers van kerken en maatschappelijke organisaties.

Resultaten van het onderzoek

Er zijn vragenlijsten uitgezet onder diakenen van de verschillende kerken. Hierin zijn vragen gesteld over vormen van hulp en ondersteuning die vanuit kerken wordt gegeven, de doelgroepen waaraan men die zorg geeft, bekendheid met elkaars aanbod, doorverwijzing naar elkaar en afstemming op het aanbod van de ander. Ook is gevraagd welke ondersteuning of toerusting gewenst wordt.

Aan het kwantitatief onderzoek (de vragenlijsten) hebben uiteindelijk tien kerken meegedaan (48% van de kerken) en is een respons verkregen van drieënveertig ingevulde vragenlijsten (58 %). Bij de twee groepsgesprekken hebben respectievelijk acht deelnemers (kerken) en elf deelnemers (maatschappelijke organisaties) meegedaan. In de vragenlijsten is gevraagd welke hulp en ondersteuning vanuit kerken geboden wordt aan mensen buiten en binnen de eigen kerk. Bij hulp en ondersteuning kan gedacht worden aan: huishoudelijke ondersteuning, persoonlijke verzorging, begeleiding, praktische begeleiding, technische ondersteuning, financiële ondersteuning of "anders". In de antwoorden op de vragen naar vormen van hulp en ondersteuning is voor zowel binnen als buiten de eigen kerkgemeenschap aangegeven dat het vooral om begeleiding en financiële hulp gaat. Bij begeleiding kan men denken aan troosten, luisteren. Ook praktische begeleiding als het

regelen van zaken, vervoer wordt vrij veel gegeven. Projecten binnen de kerk zijn vooral het diaconaal huisbezoek en ouderenbezoek. Buiten de kerk zijn dit koffieochtenden en een maaltijdproject.

De doelgroepen waaraan men zorg geeft binnen de kerk zijn voornamelijk ouderen en mensen met financiële problemen, buiten de kerk zijn dit mensen met verstandelijke beperking, zieken en ouderen.

Er zijn weinig knelpunten of hiaten in het ondersteuningsaanbod aangegeven.

Er is nog weinig afstemming en samenwerking zowel tussen kerken onderling als tussen kerken en organisaties. Als kerken doorverwijzen naar organisaties dan is dit vooral naar de NPV, stichting WIEL en zorgloket Doe 'th.

Kerken zouden vooral meer toerusting en ondersteuning willen hebben bij onderwerpen als "juridische/financiële gevolgen van de Wmo" en "hoe verantwoordelijkheden liggen, de rol van kerken daarbij".

Conclusies

Er wordt zowel door kerken als organisaties veel informele zorg gegeven. De zorg vanuit kerken is voornamelijk gericht op mensen binnen de eigen kerkgemeenschap. Kerken vinden het lastig om hulpvragen van buiten de kerk hen te laten bereiken.

Er is nog weinig samenwerking tussen kerken onderling en tussen kerken en organisaties. Dit heeft mogelijk te maken met het onbekend zijn met elkaars aanbod. Dat maakt het ook lastig om knelpunten of hiaten aan te geven. Kerken onderling hebben een overlegorgaan in het diaconaal platform, organisaties onderling hebben een overlegorgaan in het lokale platform. De bereidheid om met elkaar samen te werken is groot.

Kerken missen een toegankelijk aanspraakpunt bij de lokale overheid. Er is behoefte aan meer kennis van zaken als het bijvoorbeeld gaat om juridische en financiële gevolgen van de Wmo of hoe de verantwoordelijkheden liggen.

Aanbevelingen aan de lokale overheid (zie voor uitgebreide versie hoofdstuk 6)

- 1) Sluit aan bij taalgebruik zoals dat binnen kerken gebruikelijk is.
Binnen kerken is vaak een ander taalgebruik gebruikelijk dan bij instanties of organisaties. Het is daarom belangrijk aan te geven wat men precies bedoelt. Dit kan door concrete voorbeelden te geven.
- 2) Help kerken om dingen te doen waar ze goed in zijn en die bij hen passen. Sluit aan bij waar kerken staan.
Kerken zijn heel verschillend, de ene kerk is meer naar binnen gericht de andere meer naar buiten. Het is goed hierbij aan te sluiten.
- 3) Wacht niet tot kerken zelf initiatieven nemen. Doe een beroep op kerken, leg hulpvragen bij hen neer. Maak hen duidelijk wat zij kunnen betekenen.
Kerken zijn zeker bereid een plaats in te nemen op het gebied van informele zorg. Toch is het voor hen nog moeilijk te weten op welke terreinen en gebieden dat zou kunnen. Geef aan wat zij zouden kunnen betekenen.
- 4) Schakel voor projecten of brede hulpvragen het diaconaal platform in.
Samen kunnen kerken meer doen. Kerken hebben verschillende sterke kanten die dan samen benut kunnen worden.
- 5) Voldoe aan de behoefte van kerken aan meer informatievoorziening.
Kerken willen graag meer weten over de Wmo en hoe de verschillende verantwoordelijkheden liggen. Ook zou men graag een vast aanspreekpunt bij de gemeente willen hebben.
- 6) Breng het ondersteuningsaanbod aan informele en formele zorg in kaart.
Er is behoefte aan een duidelijk overzicht waarin staat wat kerken, instanties en organisatie doen.
- 7) Faciliteer en stimuleer nieuwe methodische aanpak om informele zorg te optimaliseren.
Bij intensieve en langdurige informele zorg is meer behoefte aan afstemming en samenwerking. Dit vraagt soms professionele ondersteuning bijvoorbeeld door een casemanager die de zorg coördineert. Een andere methodiek, die gebruikt kan worden is

de zogenaamde “Eigen Kracht Conferentie”. Hierbij wordt het eigen netwerk van de hulpvrager ingeschakeld.

Aanbevelingen aan kerken en organisaties (zie voor een uitgebreide versie hoofdstuk 6).

- 1) Wijkadoptie door kerken.
Kerken kunnen samen vastleggen welke kerk voor welke buurt aanspreekpunt kan zijn. Op deze manier zou er een betere afstemming kunnen zijn van kerken onderling.
- 2) Zorg als kerken en organisaties voor duidelijke en aantrekkelijke websites.
Er wordt steeds meer gebruik gemaakt van digitale informatievoorziening. Op die manier worden steeds meer mensen bereikt.
- 3) Laat een afgevaardigde van het lokaal platform deelnemen aan diaconaal platform.
Nu woont een afgevaardigde van het diaconale platform de vergaderingen bij van het lokale platform. Dit zou ook omgekeerd moeten. Terugkoppeling naar het eigen platform is van belang.

Hoofdstuk 1 Over het onderzoek “Zorgende kerken in Elburg”

1.1 Voorgeschiedenis

De AWBZ was aanvankelijk bedoeld als verzekering van onverzekerbare risico's, maar heeft zich steeds meer ontwikkeld tot het aanbieden van niet alleen zorg, maar ook van ondersteunende dienstverlening of hulpverlening wanneer het eigen netwerk de zorgvraag niet kan opvangen. De beheersbaarheid en de betaalbaarheid van de AWBZ komt hiermee in het geding. Het gaat hierbij om maatschappelijke en economische factoren. Op maatschappelijk gebied is een aantal ontwikkelingen te noemen. Zo wordt de rolverdeling tussen overheid en burgers steeds meer gekenmerkt door professionalisering en institutionalisering. De burger heeft recht op zorg, de overheid heeft de plicht die te leveren. De zorg is onderverdeeld in sterk afgebakende kaders. Deze kaders zijn aanbodgericht, wensen van de burgers moeten worden ingepast in het beschikbare aanbod.

Ook economische en demografische factoren bedreigen de beheersbaarheid en betaalbaarheid van de AWBZ. Onder invloed van ontgroening en vergrijzing zullen bij ongewijzigd beleid de kosten verdubbelen. De ontwikkeling van nieuwe behandelmethoden, medicijnen, en therapieën zullen een sterk kostenverhogend effect hebben. Dat zou betekenen dat in 2020 werknemers een AWBZ bijdrage moeten betalen die stijgt van 13 naar 25 procent. (Kuiper, Visser, e.a., 2005).

Om te komen tot een oplossing voor deze ontwikkelingen en ook voor de toekomst een betaalbaar en kwalitatief goed stelsel te waarborgen is de Wet maatschappelijke ondersteuning ingevoerd. Deze wet neemt een groot aantal ondersteunende voorzieningen over die tot nu toe vanuit de AWBZ vergoed werden. Er bestaat niet langer een recht op dergelijke voorzieningen, maar gemeenten ontwikkelen in samenspraak met burgers een beleidsplan over de manier waarop maatschappelijke ondersteuning wordt georganiseerd. Belangrijk in de Wmo is een nieuw beroep op de eigen verantwoordelijkheid van burgers en maatschappelijke organisaties om zelf oplossingen te zoeken en elkaar waar nodig te helpen. De Wmo heeft dan ook nadrukkelijk aandacht voor 'informele zorg': vrijwillige, onbetaalde, niet-professionele zorg tussen burgers onderling, bijvoorbeeld in de vorm van vrijwilligerswerk of mantelzorg.

1.2 Aanleiding voor het onderzoek

Sinds 1 januari 2007 is de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) ingevoerd. Het maatschappelijke doel van de Wmo is 'meedoen'. De wet moet er voor zorgen, dat mensen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen en mee kunnen doen in de samenleving, al of niet geholpen door vrienden, familie of bekenden. Dat is de onderlinge betrokkenheid tussen mensen. En wanneer dat niet mogelijk is, is er ondersteuning vanuit de gemeente. De gemeente ondersteunt bijvoorbeeld vrijwilligers en mantelzorgers (van Eerten, 2007).

De gemeente weet wat de inwoners nodig hebben. Daarom is de Wmo een taak van de gemeente. De gemeente maakt de plannen voor maatschappelijke ondersteuning niet alleen. Dat doet de gemeente samen met de inwoners. Het doel van deze samenwerking is het opstellen van een samenhangend lokaal beleid op het gebied van de maatschappelijke ondersteuning en aangrenzende terreinen (www.invoeringwmo.nl) waarbij de gemeente de verantwoordelijkheid heeft om alle burgers te laten meedoen in de samenleving. Elke gemeente zal bij het opstellen van dit beleid eigen accenten leggen.

In de gemeente Elburg heeft de invoering van de Wmo veel in beweging gebracht. Men is uitgegaan van een brede benadering d.w.z. dat het gehele beleid rond wonen, zorg en welzijn in de kaders en het gedachtegoed van de Wmo geplaatst wordt. De gemeente Elburg heeft een beleidsplan Wmo 2008-2011 vastgesteld. In dit plan geeft de gemeente aan hoe de komende jaren invulling wordt gegeven aan de Wet maatschappelijke ondersteuning. Daaronder valt ook de ondersteuning aan vrijwilligers en mantelzorgers, de z.g.n. informele zorg. De gemeente Elburg heeft in september 2008 het Centrum voor Samenlevings-

vraagstukken gevraagd een onderzoek te doen naar omvang en kwaliteit van de informele zorg in de gemeente Elburg.

1.3 Situatie gemeente Elburg

De gemeente Elburg heeft in totaal 22.234 inwoners (statistische gegevens gemeente Elburg 1-1-2008) en is verdeeld over de kernen Elburg (11.835 inwoners), 't Harde (6294 inwoners) en Doornspijk (4105 inwoners). Ook in de gemeente Elburg heeft de invoering van de Wmo veel in beweging gebracht. Men is uitgegaan van een brede benadering d.w.z. dat het gehele beleid rond wonen, zorg en welzijn in de kaders en het gedachtegoed van de Wmo geplaatst wordt. Halverwege 2005 stelde de gemeenteraad de startnotitie Wmo vast. Er kwam een Wmo-loket in Elburg met spreekuren in de kleine kernen vanaf november 2006. Ook kwam er ter aanvulling een digitaal loket. Hulp bij het huishouden werd geregeld. Het wijkgericht werken kreeg, o.a. door het vormen van vijf wijkcomités, invulling.

Er is een Wmo-raad geïnstalleerd. Deze raad vormt een afspiegeling van de samenleving en bestaat uit vertegenwoordigers van diverse groepen burgers: jeugd, ouderen, mensen met een beperking, kerken, wijkcomités, vrijwilligers en mantelzorgers.

Bijzonder is dat de gemeente Elburg vanaf het begin van het opstellen van beleid rondom de Wmo contact zocht met de plaatselijke kerken binnen de gemeente.

Op 28 februari 2006 is er op initiatief van de gemeente een bijeenkomst geweest tussen gemeente Elburg en afgevaardigden van een aantal plaatselijke kerkgenootschappen. De gemeente had de kerken uitgenodigd om informatie te geven over de Wmo. Behalve betrokken wethouder en beleidsmedewerker was ook een adviseur van het protestantse dienstencentrum Gelderland aanwezig.

Tijdens deze eerste vergadering werd als zorgpunt vanuit de kerken benoemd dat men bang was dat de zorgverlening van mensen werd doorgeschoven: van Rijk naar gemeente en van gemeente naar kerk. Men vroeg zich af of de diaconie zou opdraaien voor de financiële gevolgen van de Wmo. De gemeente gaf toen aan dat dat duidelijk niet de bedoeling was. Wel was de inzet om te kijken hoe gemeente en kerken elkaar konden versterken. In het bijzonder de signalerende rol van de kerken werd als waardevol gezien. Kerken uitten hun bezorgdheid over zorgreductie en zorgontmoediging. Zij vroegen zich af of dit wel verantwoord was voor de kwetsbare medemens. (bron: verslag Wmo-bijeenkomst gemeente Elburg en de kerken d.d. 28-2-2006).

De gemeente wilde graag een gesprekspartner die namens de kerken op zou treden. De kerken zouden zo vertegenwoordigd moeten worden in de Wmo-raad. Er was behoefte aan een goed georganiseerde achterban. Reden om te besluiten een diaconaal platform op te richten in de gemeente Elburg. Dit gebeurde op 3 oktober 2007.

De gemeente Elburg heeft een beleidsplan Wmo 2008-2011 vastgesteld. Hierin geeft de gemeente aan hoe de komende vier jaren invulling wordt gegeven aan de prestatievelden van de Wmo. In het kader van de Wmo werkt de gemeente Elburg intensief samen met andere gemeenten binnen het werkgebied Regio Noord Veluwe (RNV). Dit zijn Elburg, Ermelo, Harderwijk, Nunspeet, Oldebroek en Putten. Voor de totstandkoming van het beleidsplan Wmo 2008-2011 zijn er in Elburg diverse bijeenkomsten met externe organisaties, kerken en verenigingen geweest.

1.4 Definiëring

Voor de leesbaarheid van dit rapport worden kerken/levensbeschouwelijke instellingen genoemd als 'kerken' of 'kerkgemeenschappen'. Voor de maatschappelijke organisaties geldt dat zij genoemd worden als 'organisaties'. Wanneer in het onderzoek gesproken wordt over 'de gemeente' dan wordt de lokale overheid bedoeld en niet de kerkelijke gemeente. Kerkelijke gemeenten worden in dit rapport altijd 'kerk' of 'kerkgemeenschap' genoemd.

1.5 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In dit hoofdstuk zijn de voorgeschiedenis, aanleiding en de achtergrond van dit onderzoek beschreven. Hoofdstuk 2 geeft de doelstelling, vraagstelling en onderzoeksopzet weer. In hoofdstuk 3 wordt een theoretische verantwoording gegeven. Hoofdstuk 4 presenteert de resultaten van het onderzoek. In hoofdstuk 5 volgen conclusies en in hoofdstuk 6 de aanbevelingen.

Samengevat: waarom onderzoek naar informele zorg Elburg

Door de invoering van de Wmo is er veel in beweging gebracht. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor maatschappelijke ondersteuning van burgers. Daaronder valt ook de ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers.

De gemeente Elburg heeft het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken gevraagd onderzoek te doen naar de omvang en kwaliteit van de informele zorg in de gemeente Elburg.

Hoofdstuk 2 Doelstelling, probleemstelling, vraagstelling en onderzoeksopzet

2.1 Doel van het onderzoek

Doelstelling van het onderzoek is om te komen tot praktische aanbevelingen waarmee de gemeente Elburg nog beter samenhangend lokaal beleid kan voeren op het gebied van informele zorg. De gemeente wil ondersteuning bieden aan hen die informele zorg geven. Daarvoor is het nodig dat er zicht is op wat er op dit terrein al in de gemeente gebeurt en waar de knelpunten liggen. De opdrachtgever heeft gevraagd vooral aandacht te schenken aan de rol van de kerken. Ook is een voorkeur aangegeven voor gegevens van kwalitatieve aard.

2.2 Probleemstelling

Door de participatie van burgers te bevorderen wil de gemeente Elburg een bijdrage leveren aan de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van burgers. Daaronder valt de ondersteuning van vrijwilligers en mantelzorgers (prestatieveld 4). De gemeente Elburg wil deze groepen in staat stellen hun taak te blijven uitoefenen. De inspanningen moeten hierbij gericht zijn op het voorkomen van overbelasting en sociale uitsluiting. Uitgangspunt van de gemeente Elburg is dat de rol en kracht die er binnen de gemeenschap zijn, in het grote netwerk van verenigingen en kerken, gestimuleerd en versterkt worden. Bij het voornemen om vrijwilligers en mantelzorgers ondersteuning te bieden doet zich het lastige vraagstuk voor dat de gemeente onvoldoende zicht heeft op de zogenaamde informele zorg, ofwel de inzet van mensen binnen vrijwilligersorganisaties en binnen de kerken om elkaar te ondersteunen. De problematiek speelt zich dus af op 3 niveaus: het niveau van de individuele burger, het niveau van maatschappelijke en levensbeschouwelijke organisaties en het niveau van beleid van de lokale overheid.

2.3 Vraagstelling

Aanvankelijk was het de bedoeling om zowel de maatschappelijke instellingen als de levensbeschouwelijke instellingen te onderzoeken op het punt van het geven van informele zorg.

Van maatschappelijke instellingen zijn al meer gegevens bekend bij de gemeente Elburg door eigen contacten die de gemeente met hen had voor het verstekken van subsidies. Ook werd op het moment dat dit onderzoek startte al één en ander in kaart gebracht door het onderzoek van RNV (Regio Noord Veluwe).

De kans was bovendien groot dat dit onderzoek te uitgebreid zou zijn om gedaan te worden door twee studenten. De opdrachtgever gaf in gesprek aan voorkeur te hebben voor het in kaart brengen van informele zorg vanuit de kerken. De gegevens van de gemeente over maatschappelijke organisaties en het regionale onderzoek worden wel bij het onderzoek betrokken.

De centrale onderzoeksvraag is als volgt:

Wat is het aanbod en de samenhang aan informele zorg vanuit kerken/levensbeschouwelijke instellingen en maatschappelijke instellingen in de gemeente Elburg? Wat moet er gebeuren om een goede samenhang te realiseren in het aanbod van ondersteuning vanuit de verschillende organisaties?

Deze onderzoeksvraag is uitgewerkt in drie deelvragen

1. Welke instanties zijn op dit moment in de gemeente actief op het terrein van informele zorg? Speciaal vraagt de gemeente hierbij aandacht voor de rol van de kerken in de Elburgse samenleving.
 - Welke kerken/levensbeschouwelijke instellingen zijn op dit moment actief op het terrein van informele zorg?

- Welke maatschappelijke instellingen zijn op dit moment actief op het terrein van informele zorg?
- 2. In hoeverre bestaat er op dit moment afstemming tussen genoemde instanties? Welke overlap is er, of ontstaan er juist hiaten?
 - Welk type informele zorg geven maatschappelijke en kerken/levensbeschouwelijke instellingen? Aan wie wordt informele zorg gegeven (intern/extern)? Deelvraag 2a.
 - Is er afstemming tussen maatschappelijke en kerken/levensbeschouwelijke instellingen, wordt er bijvoorbeeld doorverwezen? Deelvraag 2b.
- 3. Wat moet er gebeuren om een goede afstemming en samenwerking (= samenhang) te realiseren in het aanbod van de ondersteuning vanuit de verschillende organisaties? Welke extra inzet is daarvoor nodig?
 - Hoe kan goede samenhang gerealiseerd worden in het aanbod van de ondersteuning vanuit verschillende maatschappelijke en kerken/levensbeschouwelijke instellingen?
 - Zijn de maatschappelijke organisaties en kerken/levensbeschouwelijke instellingen bereid tot deze samenhang (afstemming en samenwerking)? Vinden zij samenwerking zinvol/noodzakelijk?
 - Welke extra inzet is nodig voor het realiseren van een goede samenhang tussen diensten van vrijwilligers en professionals?

2.4 Onderzoeksopzet

Onderzoekspopulatie

De onderzoeksgroep waarop het onderzoek zich gericht heeft zijn de kerken/levensbeschouwelijke instellingen in de gemeente Elburg. Het was onmogelijk om al de betrokkenen van die kerken/levensbeschouwelijke instellingen te benaderen. Er is daarom gekozen voor een afgebakende groep, op organisatieniveau, die in zijn geheel benaderd werd. Dit was een selecte groep want de eenheden die aan het onderzoek meededen werden niet op toevalsbasis uit de populatie getrokken. Gekozen is voor degenen die diaconaal betrokken zijn. Contact werd opgenomen met sleutelfiguren uit de verschillende kerken. Voor de kerken die aangesloten zijn bij het diaconaal platform waren dat de afgevaardigden van de kerken in het platform. Voor de andere kerken die genoemd worden in de informatiegids gemeente Elburg 2009 werd contact opgenomen met de contactpersoon die werd vermeld in deze gids.

Maatschappelijke organisaties zijn zijdelings bij het onderzoek betrokken. Er is twee keer een groepsgebesprek geweest met contactpersonen van de organisaties.

Onderzoeksstrategie

Er is begonnen met participerend onderzoek door naar een vergadering van het diaconaal platform in Elburg te gaan (28-01-2009). Hier is kennis gemaakt met de leden van dit platform en is iets verteld over de doelstelling en opzet van het onderzoek. De leden van het diaconaal platform is gevraagd om medewerking en inbreng van ideeën bij het onderzoek. Door de leden van het platform werd de toezegging gedaan dat verslagen e.d. van vergaderingen vanaf de oprichting van het diaconaal platform zouden worden toegestuurd. Ook is een beroep gedaan op de afgevaardigden om mee te werken aan het onderzoek. Eveneens is er met de maatschappelijke organisaties eerst een kennismakingsgesprek geweest. Dit was op een vergadering van het lokale platform waar de organisaties in vertegenwoordigd zijn.

Daarnaast is er telefonisch en door middel van een bezoekje aan het hoofdkantoor in Harderwijk overleg geweest met de projectleider van het Project "Structuur aan bod" van de Regio Noord Veluwe (RNV). Deze brengt de stand van zaken met betrekking tot het aanbod van en de vraag naar informele zorg en mantelzorg in kaart (een zgn. nulmeting). Met de projectleider werd afgesproken dat van hun onderzoeksgegevens gebruik gemaakt mocht worden. Dit om te voorkomen dat de organisaties in eenzelfde periode met soortgelijke vragenlijsten worden benaderd. In april/mei zouden de eerste resultaten van dit regionale onderzoek ter beschikking worden gesteld. Verder is afgesproken elkaar op de hoogte te houden van eventuele relevante ontwikkelingen.

Keuze onderzoeksmethode

Voor het onderzoek is de betrouwbaarheid van belang. De betrouwbaarheid wordt o.a. verhoogd door het inzetten van meerdere onderzoeksmethoden (triangulatie van methoden). Er is gekozen voor drie methoden: bronnenonderzoek (literatuur, databases), kwantitatief onderzoek (vragenlijsten) en kwalitatief onderzoek (groepsinterview).

1. Bronnenonderzoek

Begonnen is met een oriëntatie naar wat al bekend is op het terrein van informele zorg. Het bleek, dat er over dit onderwerp de afgelopen tijd veel gepubliceerd is. Er moest dan ook een keuze gemaakt worden uit een grote hoeveelheid literatuur. Leidend hierbij was te kijken welke literatuur gericht is op de vraagstellingen van het onderzoek. De keuze is gemaakt voor literatuuronderzoek naar de verhouding tussen kerk en samenleving. Welke rol heeft de kerk in de loop der eeuwen in de samenleving gehad, welke ontwikkelingen en veranderingen zijn er binnen de samenleving geweest? Hoe is de huidige situatie? Welke onderzoeken zijn er op dit terrein gedaan?

Er is eveneens gekeken welke recente onderzoeken er zijn gedaan over de rol en plaats van maatschappelijke en vrijwilligersorganisaties binnen de gemeente Elburg. Op het moment van het onderzoek werd een onderzoek hierover uitgevoerd door de RNV (Regio Noord Veluwe). De uitkomsten van dit onderzoek zouden worden betrokken bij het onderzoek maar waren op het moment van het schrijven dit rapport nog niet beschikbaar.

Tenslotte is literatuur gebruikt over het doen van onderzoek, opstellen vragenlijsten, onderzoeksverslaglegging.

2. Kwantitatief onderzoek

De keuze voor kwantitatief onderzoek is gemaakt omdat met deze methode inzicht verkregen kan worden over de mate waarin iets al dan niet voorkomt, gebeurd of plaatsvindt. Kwantitatief onderzoek meet in hoeverre iets er al dan niet is. Het gaat veelal om gesloten vragen die via een vragenlijst worden afgenomen.

Voor het laten invullen van de vragenlijsten werden degenen binnen de kerken/levensbeschouwelijke instellingen benaderd die dicht bij de informele zorg staan. Daarbij is in eerste instantie gedacht aan diakenen of anderen die vorm geven aan het onderlinge dienstbetoon of hulpverlening aan anderen. Om hen te bereiken werd allereerst medewerking van de afgevaardigden van de kerken in het diaconaal platform gevraagd. Via hen konden de diakenen/diaconaal betrokkenen bereikt worden. Hen werd gevraagd de vragenlijsten in te vullen. De vragenlijsten werden via de afgevaardigden van het diaconaal platform verspreid. Verwacht werd dat deze aanpak ook een hogere respons op zou leveren. Ook de kerken/levensbeschouwelijke instellingen die niet aangesloten zijn bij het diaconaal platform werden benaderd om de vragenlijsten door diakenen of andere betrokkenen te laten invullen.

Binnen de gemeente Elburg bevinden zich voor zover bekend bij de gemeente en de onderzoekers geen andere geloofsgemeenschappen, zoals moslimgemeenschap. Dat betekent dat het onderzoek nu onder de protestantse kerken is uitgevoerd. De kerken die in het samenwerkingsverband van de PKN zitten zijn allen aangeschreven onder de naam waaronder zij in de informatiegids van de gemeente Elburg worden genoemd, zie bijlage lijst met kerken. Dit heeft tot reactie geleid van één van de kerken, namelijk de kerk die zich 'Maranathakerk' noemt. Zij gaven aan dat zij nu niet in het onderzoek werden genoemd, niet als 'PKN' en niet als 'Maranathakerk'. Na onderzoek hoe dit mogelijk was, is gebleken dat door een communicatiefout bij de onderzoekers inderdaad de Maranathakerk ten onrechte niet genoemd is in het rijtje kerken. De keuze om kerken niet als PKN kerk te benoemen was wel bewust gedaan om wat meer gedetailleerd te weten om welke kerk en in welke woonplaats het nu precies ging. Leden van de Maranathakerk hebben de vragenlijst ingevuld onder "anders". In tabel 4.1.a wordt daar in een noot naar verwezen. In de tabellen is overal waar "anders" stond de naam 'PKN/Maranathakerk' gezet, zoals zij zelf in de vragenlijsten hebben aangegeven.

Door middel van deze vragenlijsten kon een antwoord gekregen worden op een deel van de deelvragen. Een aantal van de vragen uit de vragenlijsten gaven antwoord op de vraag hoe vaak of in welke mate iets voorkomt. Daarnaast kon het inzicht geven in welke kerken meedoen of bereid zijn tot verdere samenwerking.

De gegevens die via de ingestuurde vragenlijsten binnenkwamen, zijn geanalyseerd. Hiervoor werd het computerprogramma Statistical Products and Service Solutions (SPSS) gebruikt. Op basis van cijfers konden uitspraken gedaan worden over de onderdelen van deelvraag 1 en 2. Deze uitspraken zijn dan in percentages of tabellen weergegeven.

3. Kwalitatief onderzoek

De keuze voor kwalitatief onderzoek is gemaakt omdat het een methode is die veel gebruikt wordt als het er om gaat de beleving of betekenisgeving van de informanten te achterhalen of als het nodig is de informanten te stimuleren om actief en creatief over bepaalde onderwerpen na te denken. Kwalitatief onderzoek wordt veel gebruikt als het gaat om interacties in bestaande situaties, instituties en instellingen (Baarda, de Goede, 2005).

De uitkomsten van het kwantitatief onderzoek zijn verder doorgesproken en verdiept door middel van een groepsinterview met sleutelfiguren uit de diverse kerken/ levensbeschouwelijke instellingen. Ook met vertegenwoordigers van de maatschappelijke organisaties is een dergelijk gesprek geweest. Een aantal (open) vragen in de vragenlijst zijn van kwalitatieve aard. Er wordt dan gevraagd naar ideeën, suggesties of opmerkingen. Voor de groepsgesprekken met kerken zijn alle kerken die meededen aan het onderzoek gevraagd een afvaardiging te sturen. Bij het groepsgesprek met vertegenwoordigers van de maatschappelijke organisaties is gebruik gemaakt van de vergadertijd van het lokale platform waarin deze organisaties zijn vertegenwoordigd. In overleg is afgesproken dat één uur van de vergadertijd ingevuld mocht worden met het groepsgesprek.

Het kwalitatief onderzoek leverde zo een verdere verdieping van de kwantitatieve gegevens die verkregen zijn met de vragenlijsten. De open vragen die in de vragenlijsten gesteld zijn, konden verder uitgediept worden met doorvragen.

Samengevat: Doelstelling, probleemstelling, vraagstelling en onderzoeksopzet

Doelstelling van het onderzoek is om te komen tot praktische aanbevelingen voor samenhangend lokaal beleid op het gebied van maatschappelijke ondersteuning.

Probleemstelling: de gemeente wil ondersteuning bieden aan vrijwilligers en mantelzorgers maar heeft onvoldoende zicht op het aanbod aan informele zorg.

Vraagstelling: Wat is het aanbod en de samenhang aan informele zorg vanuit kerken/levensbeschouwelijke instellingen en maatschappelijke instellingen in de gemeente Elburg? Wat moet er gebeuren om een goede samenhang te realiseren in het aanbod van ondersteuning vanuit de verschillende organisaties?

Onderzoeksopzet: bronnenonderzoek, kwantitatief onderzoek (vragenlijsten onder diakenen van kerkgemeenschappen), kwalitatief onderzoek (groepsgesprekken met sleutelfiguren uit de kerken en maatschappelijke instellingen).

Hoofdstuk 3 Inhoud en betekenis van informele zorg vanuit kerken en organisaties

In dit hoofdstuk wordt een theoretisch kader vanuit de literatuur gegeven. Hierin wordt beschreven wat onder informele zorg wordt verstaan en welke definiëring in het kader van dit onderzoek gehanteerd wordt. Er is aangegeven wat onder kerken en organisaties wordt verstaan in dit onderzoek. De resultaten van het literatuuronderzoek worden weergegeven. Tenslotte volgt een verantwoording van de keuze van de indicatoren zoals die in de vragenlijsten zijn gebruikt.

3.1 Definiëring informele zorg

Het begrip “informele zorg” wordt op verschillende manieren gedefinieerd.

Een veelgebruikte definitie van informele zorg is die van Kwekkeboom (1990): “Zorg die niet in het kader van een hulpverlenend beroep wordt gegeven aan een hulpbehoevende door één of meer leden van diens directe omgeving, waarbij de zorgverlening rechtstreeks voortvloeit uit de sociale relatie. Voor deze zorg ontvangen zij geen inkomen per maand, maar soms wel een onkostenvergoeding of een cadeautje”. Kwekkeboom beperkt hiermee het begrip “informele zorg” tot “mantelzorg”.

In de gemeente Elburg maakt men bij de definiëring van de begrippen van mantelzorg en vrijwilligerszorg gebruik van de definities van de vereniging Mezzo. Mezzo is de landelijke vereniging voor Mantelzorgers en Vrijwilligerszorg. Mezzo verstaat onder “informele zorg” zowel mantelzorg als andere vormen van zorg die op vrijwillige basis wordt gegeven (vrijwilligerszorg). Ook de gemeente Elburg omschrijft mantelzorg en vrijwillige zorg samen als informele zorg.

Voor dit onderzoek geldt dat de invulling van de gemeente Elburg wordt aangehouden: informele zorg is de zorg die mantelzorgers en vrijwilligers geven.

In een achtergrondstudie van de Raad voor Volksgezondheid en Zorg (RVZ) worden mantelzorg en vrijwillige zorg eveneens samen ‘informele zorg’ genoemd en daarmee worden ze als tegenhanger van de formele of professionele zorg gezien (Struijs, 2006). In deze studie van RVZ worden ook de overeenkomsten tussen mantelzorg en vrijwillige zorg genoemd:

- Plicht of vrije keuze: op basis van vrijwilligheid, niet afdwingbaar door de overheid.
- Motivatie: komt voort uit liefde, verantwoordelijkheid, zich nuttig willen maken, behulpzaamheid, waardering krijgen voor inzet, ervaring opdoen.
- Honorering: wordt onbetaald verricht.

Strikt genomen zijn kerken een georganiseerd verband en valt iedere vorm van informele zorg door leden van die kerk of door (onbetaalde) ambtsdragers onder vrijwilligerswerk. De soort geboden hulp kan zeer divers zijn, bijvoorbeeld hulp bij het huishouden, hulp bij persoonlijke verzorging, praktische en emotionele begeleiding, financiële ondersteuning. Ook degenen aan wie hulp geboden wordt kunnen tot verschillende doelgroepen behoren, bijvoorbeeld ouderen, zieken, mensen met beperkingen of problemen.

3.2 Definiëring kerken en maatschappelijke organisaties

Voor het onderzoek zijn alle kerken/levensbeschouwelijke gemeenschappen benaderd, die binnen de gemeente Elburg een plaatselijke afdeling/kerkgemeenschap hebben. Uitgangspunt was de lijst uit de Informatiegids 2009 van de gemeente Elburg. Een aantal kerken hiervan is vertegenwoordigd in het diaconaal platform van Elburg, een aantal is daar niet bij aangesloten. Beide groepen is gevraagd mee te werken aan het onderzoek. Een lijst met namen van de kerken is opgenomen in de bijlage.

De maatschappelijke organisaties zijn de vrijwilligersorganisaties die actief zijn binnen de gemeente Elburg. Sommigen zijn een afdeling van landelijke organisaties, anderen zijn

alleen lokaal actief. Ook deze organisaties zijn vermeld in de Informatiegids 2009 van de gemeente Elburg en aangevuld met gegevens die van de stichting WIEL zijn verkregen. De maatschappelijke organisaties zijn ook met elkaar verbonden door het lokaal platform informele zorg Elburg. Een lijst met namen van de maatschappelijke organisaties is opgenomen in de bijlage.

3.3 Verschil in taalgebruik

Binnen kerken wordt vaak een ander taalgebruik gehanteerd dan buiten kerken. Zo zullen overheden of instanties spreken over “informele zorg” terwijl in kerken hiervoor vaak termen worden gebruikt als “onderling dienstbetoon”, “zusterhulp”, “omzien naar elkaar”.

Bij de vraag aan kerken om mee te doen aan dit onderzoek is dit ook wel gebleken. Soms werd in eerste instantie gezegd dat men niet mee zou doen aan het onderzoek omdat in hun kerk niet aan informele zorg werd gedaan. Als dan uitgelegd werd, dat hieronder de hulp of ondersteuning van gemeenteleden of ambtsdragers werd verstaan was men alsnog wel bereid mee te doen. In de formulering van de vragen van de vragenlijsten is met het verschil in taalgebruik rekening gehouden door soms tussen haakjes aan te geven wat er met bepaalde termen werd bedoeld. Een voorbeeld hiervan is “begeleiding” waar als voorbeeld “troosten”, “luisteren” is genoemd. Ook bij concrete projecten zijn voorbeelden genoemd die aansluiten bij het taalgebruik binnen kerken.

Veel zorg en ondersteuning wordt binnen kerken als zo vanzelfsprekend gezien dat men het niet in termen van vrijwilligerswerk ziet. Ambtsdragers als ouderlingen en diakenen zullen hun bezigheden niet vaak zien als vrijwilligerswerk. Zij zullen het eerder hebben over “roeping” of “ambt”.

3.4 Literatuuronderzoek

Er is de afgelopen jaren vrij veel onderzoek gedaan naar informele zorg. Lastig is daarbij dat er nogal eens verschil is in omschrijving van wat onder informele zorg wordt verstaan, zoals hierboven ook omschreven. Dat maakt het vergelijken van de onderzoeken moeilijk. Vaak wordt informele zorg en mantelzorg als synoniem gebruikt. Uit onderzoeken van het SCP naar informele zorg zoals *Kwaliteit en doelmatigheid van informele zorg* (Boer, Klerck, 2005), *Kosten en financiering informele zorg* (Schellingerhout, 2006), *Aanbod aan informele zorg* (Boer, Klerck, 2005) blijkt het alleen te gaan over mantelzorgers.

In het kader van het onderzoek naar informele zorg zoals die gegeven wordt vanuit de kerken en organisaties binnen de gemeente Elburg is het meer relevant te kijken naar literatuur over de inhoud van het vrijwilligerswerk. Het gaat namelijk in het onderzoek niet om de mantelzorgers of vrijwilligers op individueel niveau maar om de inhoud van de zorg, ondersteuning die door (kerkelijke) vrijwilligers geboden wordt. Het onderzoek in Elburg is er dus niet op gericht om precies in kaart te brengen hoeveel uren zorg elke kerkelijke vrijwilliger of mantelzorger besteed aan welke vorm van zorg en ondersteuning, maar veel meer verkennend en kwalitatief: welke soorten zorg en ondersteuning wordt vanuit kerken gegeven? Hoe ziet de geboden zorg er uit, aan wie wordt die zorg gegeven, zijn kerken en organisaties op de hoogte van elkaars aanbod, is er afstemming of samenwerking, is er bereidheid tot samenwerking? Op die vragen wil het onderzoek een antwoord geven.

Naar vrijwilligerswerk is de afgelopen jaren veel onderzoek gedaan door het SCP. Conclusies uit de SCP publicatie *Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015* (2008) zijn, dat er in 2015 ongeveer een kwart van de bevolking regelmatig vrijwilligerswerk zal verrichten. Ontkerkelijking heeft negatieve gevolgen voor de geneigdheid vrijwilligerswerk te doen, de stijging van het opleidingspeil is echter een positieve invloed. Vrijwilligerswerk wordt steeds meer een individuele keuze en dit vraagt ook een andere aanpak van organisatie en wervingsstrategie. Nieuwe vormen zijn bijvoorbeeld “geleid vrijwilligerswerk” vanuit de overheid (maatschappelijke stages) of bedrijfsleven (werknemersvrijwilligerswerk).

Over de inhoud van de geboden zorg door vrijwilligers schrijft Devilee (2008) over vrijwilligerswerk voor zorgbehoevenden en mantelzorgers buiten de instellingen, dat deze

zorg vooral bestaat uit huisbezoeken, vervoer en begeleiding. De zorg richt zich niet alleen op de hulpbehoevenden maar soms ook op de mantelzorger, bijvoorbeeld door tijdelijk de zorg over te nemen (respijtzorg) of emotioneel te ondersteunen. Al deze vrijwillige zorg wordt gegeven vanuit landelijke en lokale organisaties of kerken en andere levensbeschouwelijke organisaties. Devilee neemt aan dat de vraag naar zorg zowel in hoeveelheid als complexiteit zal toenemen. Hij geeft aan dat vrijwilligers beter geschoold moeten worden en dat de samenwerking met gemeenten en professionele organisaties versterkt kan worden. De vraag of er in de toekomst genoeg vrijwilligers zullen zijn voor de groeiende zorgvraag laat hij nog open. Het Verwey Jonkerinstituut heeft een onderzoek gedaan naar de vrijwilliger inzet in de zorg en hoe hun positie zich verhoudt tot die van andere partijen in de zorg, zoals zorgaanbieders, mantelzorgers, cliënten en de lokale overheid. In dit onderzoek, *Hoe stevig is het cement? Positie van vrijwilligers en vrijwilligersorganisatie in de zorg* (Pemper e.a., 2006) wordt een aantal conclusies getrokken aan de hand van vier hoofdthema's:

1. Het (toekomstige) tekort aan vrijwilligers in de zorg

Het huidige vrijwilligersbestand is eenzijdig samengesteld en bestaat vooral uit vrouwen van middelbare leeftijd en ouder. Toch is er geen tekort, soms zelfs een gestage toename. Nieuwe vrijwilligers zijn meer op zoek naar vrijwilligerswerk dat voor henzelf ook wat oplevert en ze kijken of randvoorwaarden goed geregeld zijn.

2. Waardering

Zorgorganisaties laten hun waardering voor vrijwilligerswerk onvoldoende blijken. Bij vrijwilligersorganisaties is dat gevoel voor waardering groter.

3. Ondersteuning, coördinatie en deskundigheidsbevordering

Bij intensievere vormen van vrijwilligerswerk krijgen vrijwilligers scholing aangeboden. Bij vriendschappelijke en ondersteunende vormen van vrijwilligerswerk gaat het vaak om lichtere vormen van scholing over specifieke onderwerpen die aansluiten bij het werk.

4. Samenwerking

De samenwerking op lokaal niveau tussen vrijwilligersorganisatie is nog niet groot. Ook zijn er vaak weinig contacten met de gemeente. Vrijwilligersorganisaties hebben vaak hun eigen achtergrond en hun eigen doelgroep en willen dit ook graag zo houden. Dit staat de onderlinge afstemming en samenwerking nog wel eens in de weg.

In het onderzoek in Elburg ligt de nadruk op de informele zorg die gegeven wordt binnen en vanuit kerken. Dat betekent, dat ook in het literatuuronderzoek hier speciaal aandacht aan geschonken is. Door het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken te Zwolle zijn een tweetal onderzoeken gedaan die relevant zijn voor het onderzoek. Dit zijn: "Kerk en Caritas" (Roorda - Lukkien, Jager - Vreugdenhil, Kuiper, 2006) en "Kerk en Wmo" (Malda, Jager- Vreugdenhil, 2008). In het onderzoek "Kerk en Caritas" was de doelstelling inzicht te verwerven in de afstemming van de vraag naar en het aanbod van vrijwillige inzet in orthodox-protestantse kerken en de sector zorg en hulpverlening; het opstellen van een handreiking voor de ontwikkeling van vrijwilligersbeleid door kerken en hulpverleningsinstellingen.

Kijkend naar de informele zorg vanuit kerken kan de conclusie getrokken worden, dat leden van kerken vaak bovengemiddeld actief zijn in vrijwilligerswerk en zorg aan niet-familieleden. Belangrijke rol speelt het dat men ergens voor gevraagd wordt en dat er sprake is van sociale samenhang binnen de kerk.

Het onderzoek geeft ook een aantal aanbevelingen voor de belangrijke rol van kerken in het vrijwilligerswerk en samenleving. Allereerst het ontwikkelen van gericht beleid als de interne vraag door vergrijzing en maatschappelijke ontwikkelingen zal stijgen. Hiervoor moeten keuzes gemaakt worden om ook inzet voor buitenkerkelijke activiteiten te kunnen doen. In de tweede plaats moet er ook in kerkelijke kring nagedacht worden over nut en noodzaak van vrijwilligerswerk, er is steeds meer sprake van concurrentie. Daarom is beleid, voorlichting en organisatie nodig.

Het onderzoek 'Kerk en Wmo' gaat in op de vraagstelling welke vragen er leven bij diaconaal betrokkenen uit kerken en gemeentelijke beleidsmakers en hoe zij ondersteund en toegerust kunnen worden bij het voeren van Wmo-beleid. Bij dit onderzoek zijn twee verschillende

doelgroepen benaderd, n.l. kerkelijke functionarissen en overheidsfunctionarissen. Kerkelijke functionarissen willen meer ondersteuning/toerusting, bijvoorbeeld als het gaat om samenwerking met andere kerken, maatschappelijke organisaties en de lokale overheid. Ook in dit opzicht is het onderzoek in Elburg aanvullend omdat dit concreet gemaakt wordt voor de lokale situatie van de gemeente Elburg.

In het artikel *Diaconale presentatie in de 20^e eeuw* trekt Malda, (2005) de conclusie voor vandaag dat kerken en overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor sociale en maatschappelijke noden en zullen moeten samenwerken. Kerken zullen zich duidelijker moeten profileren en participeren in overlegstructuren met overheden en andere kerken. Dat betekent ook herstructurering van de externe diaconale zorg. Situaties en problematiek zijn plaatselijk heel verschillend. Dat bemoeilijkt het uitzetten van landelijk beleid.

Van recente datum (december 2008) is een onderzoek in Rotterdam naar de betekenis van kerkelijk en christelijk vrijwilligerswerk en hun bijdrage aan sociale cohesie. Dit leverde het rapport "Tel je zegeningen" op. Het verraste de overheid, dat kerken veel actiever waren dan zij dacht. Vooral de besparing van 130 miljoen euro die de kerken opleveren heeft veel publiciteit gekregen. Gegevens uit dit onderzoek zijn wel specifiek voor een stad als Rotterdam met ongeveer 600.000 inwoners, een stad met tussen 250 tot 300 kerken en christelijke organisaties. Samen hebben ze ongeveer 200.000 leden. Van de Rotterdamse bevolking is 46 procent van allochtone afkomst en er zijn veel migrantenkerken. Conclusie van het rapport "Tel je zegeningen" is dat kerken een bindende functie hebben en aanzetten tot sociale cohesie. Veel werk wordt verricht in de begeleiding en hulp aan mensen. Er is laagdrempelige hulp voor kwetsbare burgers die buiten andere vormen van hulp en voorzieningen vallen.

Uit deze literatuurstudie komt in het kader van dit onderzoek naar voren, dat de verwachting is dat de vraag naar informele zorg zal stijgen en ook complexer zal worden. Voor kerken en vrijwilligersorganisaties betekent het dat zij actief beleid moeten voeren om voldoende vrijwilligers, als verleners van informele zorg, te blijven behouden. Om die vrijwilligers te werven is het belangrijk, dat mensen daar persoonlijk voor gevraagd worden. Daarbij speelt sociale samenhang zoals die in kerken bestaat een belangrijke rol. Dat de informele zorg complexer wordt, betekent dat er meer behoefte komt aan scholing en toerusting. Soms zullen er keuzes gemaakt moeten worden. Als er veel vraag is naar vrijwilligerswerk en minder aanbod aan vrijwilligers dan zal gekozen moeten worden voor datgene wat op dat moment het belangrijkste is. Voor de toekomst is samenwerking tussen kerken, overheid en organisaties belangrijk

3.5 Keuze van indicatoren voor het onderzoek

Het onderzoek in Elburg richt zich op de zorg die gegeven wordt door (kerkelijke) vrijwilligers aan medekerkleden of aan mensen buiten de eigen kerkgemeenschap. Het gaat daarbij om een verkenning van welke vormen van niet-professionele zorg en ondersteuning er vanuit kerken worden geboden. Van belang was ook om te weten of er bereidheid is tot samenwerking met anderen en wat daar voor nodig zou zijn. Om inzicht te krijgen in de inhoud van die zorg en of er sprake is van afstemming onderling als kerken en organisaties zijn vragenlijsten uitgezet onder alle diakenen van de verschillende kerkgemeenschappen in Elburg. Indicatoren n.a.v. de deelvragen voor de vragenlijsten zijn per deelvraag aangegeven.

Het onderzoek in Elburg richt zich op de zorg die gegeven wordt door (kerkelijke) vrijwilligers aan medekerkleden of aan mensen buiten de eigen kerkgemeenschap. Van belang was ook om te weten of er bereidheid is tot samenwerking met anderen en wat daar voor nodig zou zijn. Om inzicht te krijgen in de inhoud van die zorg en ook of er sprake is van afstemming onderling als kerken en organisaties zijn vragenlijsten uitgezet onder alle diakenen van de verschillende kerkgemeenschappen in Elburg.

Indicatoren n.a.v. de deelvragen voor de vragenlijsten zijn:

Welke kerken/levensbeschouwelijke instellingen zijn op dit moment actief op het terrein van informele zorg?(deelvraag 1)

- Persoonlijke gegevens van de respondent (geslacht, leeftijd, functie/ambt in kerk, lidmaatschap van welke kerk)
- Gegevens van de kerken (aantal leden, woonplaats van de kerk)

Welk type informele zorg geven maatschappelijke en kerken/levensbeschouwelijke instellingen? Aan wie wordt informele zorg gegeven (intern /extern)? (deelvraag 2)

- Vormen van hulp en ondersteuning (huishoudelijk, persoonlijke verzorging, praktisch, technisch, anders...). Onderscheid tussen binnen en buiten de eigen kerkgemeenschap
- Concrete projecten? Binnen of buiten eigen kerkgemeenschap
- Belangrijkste doelgroepen waaraan informele zorg wordt gegeven (ouderen, kortdurend/chronisch zieken, mensen met psychische problemen, verstandelijke of lichamelijke beperking, verslavingsproblematiek, financiële problemen, anders...). Onderscheid tussen binnen en buiten de eigen kerkgemeenschap

Is er afstemming tussen bovengenoemde instanties, wordt er bijvoorbeeld doorverwezen? Kent men verschillende instellingen? (deelvraag 2)

- Bekendheid met dienstverlening van maatschappelijke organisaties die binnen Elburg actief zijn (KBO, PCOB, NPV, Stichting Vrijwilliger Hulpdienst, Rode kruis, Zonnebloem, WIEL, Zorgloket Doe 'th)
- Doorverwijzen naar bovengenoemde organisaties
- Samenwerking met bovengenoemde organisaties
- Knelpunten of hiaten in aanbod aan informele zorg (open vraag)
- Bekendheid met aanbod aan ondersteuning op terrein van informele zorg van de kerkgemeenschappen in Elburg
- Samenwerking op terrein van informele zorg met andere kerkgemeenschappen

Wat moet er gebeuren om een goede afstemming en samenwerking (= samenhang) te realiseren in het aanbod van ondersteuning vanuit de verschillende organisaties? Welke extra inzet is daarvoor nodig?(deelvraag 3)

- Wilt u samenwerken met andere kerkgemeenschappen? Ja/nee
- Wilt u samenwerken met maatschappelijke organisaties? Ja/nee
- Inhoud van de samenwerking (uitwisselen van ervaringen of van vrijwilligers, samen activiteit opzetten, naar elkaar doorverwijzen, ondersteunen van vrijwilligers/ mantelzorgers, verzekering vrijwilligers, geen behoefte aan samenwerking, anders nl...)
- Welke toerusting of ondersteuning is gewenst? Diverse mogelijkheden zijn genoemd.

Een uitgebreide en precieze verantwoording van de indicatoren is opgenomen in bijlage 7.

Samengevat: Inhoud en betekenis van informele zorg vanuit kerken en organisaties.

Onder informele zorg wordt in dit onderzoek verstaan de zorg en ondersteuning die mantelzorgers en vrijwilligers geven als tegenhanger van de professionele en formele zorg. Informele zorg vanuit kerken valt onder vrijwilligerswerk.

Kerken zijn de kerken/levensbeschouwelijke gemeenschappen die binnen de gemeente Elburg bekend zijn en in de informatiegids 2009 worden vermeld.

De maatschappelijke organisaties die in dit onderzoek worden bedoeld zijn vrijwilligersorganisaties die actief zijn binnen de gemeente Elburg.

Als het gaat over informele zorg is er verschil in taalgebruik binnen en buiten kerken. Zo worden binnen kerken begrippen gehanteerd als: "omzien naar elkaar" of "onderling hulpbetoon". Ook de activiteiten van (onbetaalde) ambtsdragers worden niet als vrijwilligerswerk gezien

Als het gaat over informele zorg is er verschil in taalgebruik binnen en buiten kerken.

Uit onderzoeken komt naar voren dat leden van kerken bovengemiddeld actief zijn in informele zorg. Men zou wel meer ondersteuning, toerusting en samenwerking willen.

Om een antwoord op de vraagstelling van het onderzoek te krijgen zijn in de vragenlijsten vragen gesteld over gegevens van de kerken, vormen van hulp en ondersteuning, doelgroepen, onderlinge bekendheid, doorverwijzing en afstemming en gewenste ondersteuning of toerusting.

Hoofdstuk 4 Resultaten van het onderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. In de volgende paragrafen worden de resultaten van de vragenlijsten, zowel de schriftelijke als de mondelinge, geanalyseerd in de volgorde van de deelvragen.

In paragraaf 4.1 wordt eerst een beeld gegeven van de onderzoeksgroepen. Deze vragen vallen onder deelvraag 1: *Welke instanties zijn op dit moment in de gemeente actief op het terrein van informele zorg? Speciaal vraagt de gemeente hierbij aandacht voor de rol van de kerken in de Elburgse samenleving.*

In paragraaf 4.2 worden de resultaten weergegeven, die betrekking hebben op deelvraag 2a: *Welke type informele zorg geven maatschappelijke en kerken/levensbeschouwelijke instellingen? Aan wie wordt informele zorg gegeven (intern /extern)?*

In paragraaf 4.3 worden de resultaten weergegeven die betrekking hebben op deelvraag 2b: *Is er afstemming tussen maatschappelijke en kerken/levensbeschouwelijke instellingen, wordt er bijvoorbeeld doorverwezen?* Ook is onderzocht of de respondenten uit kerken kennis van het aanbod hebben van de lokale maatschappelijke organisaties en of ze gebruik maken van de kennis van de verschillende organisaties en kerken.

In paragraaf 4.4 worden de resultaten weergegeven die betrekking hebben op deelvraag 3: *Wat moet er gebeuren om een goede afstemming en samenwerking (= samenhang) te realiseren in het aanbod van ondersteuning vanuit de verschillende organisaties? Welke extra inzet is daarvoor nodig?*

De resultaten bestaan uit de antwoorden op de vragen uit de vragenlijst. Deze is voornamelijk ingevuld door diakenen van de kerken die meegedaan hebben aan het onderzoek.

Een eerste analyse van de vragenlijst is in twee groepsgesprekken besproken met afgevaardigden uit verschillende kerken, en met afgevaardigden van de verschillende maatschappelijke organisaties. Relevante opmerkingen en aanvullingen vanuit deze groepsgesprekken zijn in dit hoofdstuk toegevoegd bij de betreffende paragrafen. Daarnaast zijn in deze gesprekken een aantal onderwerpen besproken die uit de vragenlijst naar voren kwamen en onderwerpen die moeilijk in een vragenlijst zijn in te passen. Deze onderwerpen zijn toegevoegd in de verschillende hoofdstukken bij de desbetreffende deelvragen.

4.1 Onderzoeksgroep en respons (deelvraag 1)

Respons kwantitatief onderzoek

De vragenlijst die was uitgezet onder de verschillende kerken was gericht aan diaconaal betrokkenen en werd vooral ingevuld door diakenen. Er zijn 21 kerken benaderd via een brief. Deze kerken staan in de bijlage. Het zijn alle kerken van de gemeente Elburg die in de informatiegids 2009 van de gemeente Elburg vermeld staan. Van deze 21 hebben er 14, na telefonisch contact, gezegd vragenlijsten te willen ontvangen. Van deze 14 kerken hebben er daadwerkelijk 10 meegedaan aan het onderzoek. Dat is 48 procent van de kerken van de gemeente Elburg. Er zijn 74 vragenlijsten verspreid onder 14 verschillende kerken. Hiervan zijn er 43 ingevuld. Dit is een respons van 58 procent.

In tabel 4.1a zijn enkele kenmerken van de onderzoeksgroep weergegeven

De vragenlijst is vaker ingevuld door mannen dan door vrouwen (72, respectievelijk 28 procent). Meer dan de helft van de respondenten, 63 procent, zit in de leeftijdscategorie 45-65 jaar. Onder woonplaats van de respondenten wordt bij "anders" twee maal Nunspeet genoemd en eenmaal Dronten. Waarschijnlijk behoren zij tot kerken die een meer regionale functie hebben. 86 procent van de respondenten geeft aan diaken te zijn, 5 procent ouderling en 9 procent anders. Bij deze laatste groep zit een bestuurslid geloofsgemeenschap, een lid diaconale stuurgroep, een voorzitter pastoraal beraad, een predikant en iemand die algemene ondersteuning verleent.

Respons kwalitatief onderzoek

Er zijn twee groepsgesprekken gevoerd. Het ene gesprek met afgevaardigden uit de verschillende kerken die deelnamen aan het onderzoek en het andere gesprek met afgevaardigden van de maatschappelijke organisaties. De bedoeling was om in twee groepen gesprekken met afgevaardigden uit de kerken te voeren over onderwerpen die uit de vragenlijst naar voren kwamen en over onderwerpen die moeilijk in een vragenlijst zijn in te passen. Uiteindelijk is er door geringe deelname één gesprek met zes afgevaardigden gevoerd op 14 mei 2009. Zij waren leden van: Hersteld Hervormde kerk, Christelijk Gereformeerde kerk, Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo, Gereformeerd Vrijgemaakte kerk, Gereformeerde kerk en de afgevaardigde van de kerken in de Wmo-raad. Een tweetal kerken namelijk de Christelijk Gereformeerde Kerk Elburg en de Evangeliegemeente Fontein konden 14 mei niet aanwezig zijn bij het groepsgesprek maar hebben wel schriftelijk gereageerd op de toegestuurde gesprekspunten. Ook deze inbreng is meegenomen. De informatie die via deze gesprekken en schriftelijke reacties zijn verkregen staat in de tekst bij de tabellen en in blokjes bij de desbetreffende deelvragen.

Het andere gesprek was op 11 mei 2009 met afgevaardigden van de verschillend lokale maatschappelijke organisaties. Op de PCOB (Protestants Christelijke Ouderen Bond) na, waren alle organisaties aanwezig. Er waren eveneens afgevaardigden van formele hulpverlening namelijk loket Doe'th, stichting WIEL, zorgcentrum Het Bakken, GGZ Meerkanten, een lid van de Wmo-raad en beleidsmedewerker van de gemeente Elburg aanwezig. In totaal namen elf personen deel aan dit gesprek.

Tabel 4.1a Antwoord op de algemene kenmerken van de onderzochte groep (n=43)

kenmerk	Aantal (n)	%
Geslacht		
Man	31	72
Vrouw	12	28
<i>totaal</i>	<i>43</i>	<i>100</i>
Leeftijd		
Jonger dan 25 jaar	0	0
25-45 jaar	13	30
45-65 jaar	27	63
Ouder dan 65 jaar	3	7
<i>totaal</i>	<i>43</i>	<i>100</i>
Woonplaats		
Elburg	16	37
Doornspijk	5	12
't Harde	14	32
Hoge Enk	2	5
Oostendorp	3	7
Anders	3	7
<i>totaal</i>	<i>43</i>	<i>100</i>
Ambt/functie		
Diaken	36	86
Ouderling	2	5
Anders	4	9
<i>totaal</i>	<i>42</i>	<i>100</i>
Lidmaatschap kerkgemeenschap*		
Hervormde kerk	9	20
Hersteld Hervormde kerk	3	7
Gereformeerde kerk	13	30
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	6	14
Christelijk Gereformeerde kerk	2	5
Vergadering van Gelovigen	1	2
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo	1	2
Rafaëlgemeenschap	1	2
Vrije Evangelische Gemeente	3	7
Anders**	4	9

kenmerk	Aantal (n)	%
<i>totaal</i>	43	100
In welke woonkern is kerkgemeenschap gevestigd		
Elburg	25	58
Doornspijk	8	19
't Harde	10	23
<i>totaal</i>	43	100
aantal leden kerkgemeenschap		
minder dan 50	1	2
50-250	2	5
250-500	8	19
500-750	7	17
750-1000	1	2
Meer dan 1000	23	55
<i>totaal</i>	42	100
* dit zijn de kerkgemeenschappen die hebben deelgenomen, voor de complete lijst zie bijlage1		
** dit is de PKN kerk die zich Maranathakerk noemt		

Tabel 4.1b geeft een helder beeld van in welke plaats een kerk staat en hoe groot deze kerken zijn. Hieruit is af te leiden dat de respondenten van het onderzoek uit kerken van verschillende grootte komen. Een aantal kerken heeft niet meegedaan met het onderzoek. Als reden hebben zij opgegeven dat zij te klein waren of dat zij niet deden aan “informele zorg”, of zij deden dat alleen binnen hun kerkgemeenschap en niet gestructureerd. Een aantal keren werd de term “informele zorg” niet goed begrepen en was nadere uitleg nodig. Soms deed de benaderde kerk dan alsnog mee. Daarnaast is uit de telefonische gesprekken, die gevoerd zijn om te vragen of men mee wilde doen aan het onderzoek, gebleken dat er veel op diakenen afkomt. Zij hebben het soms te druk voor extra zaken zoals allerlei onderzoeken. Dit is ook een reden om niet mee te doen aan het onderzoek.

Tabel 4.1b Antwoord op kerkgemeenschap, standplaats en grootte

Kerk	Plaats	Grootte
Hervormde kerk	Elburg	>1000
Hersteld Hervormde kerk	Doornspijk	>1000
Gereformeerde kerk*	Elburg, Doornspijk	>1000 500-750
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	't Harde	250-500
Christelijk Gereformeerde kerk	Elburg	250-500
Vergadering van Gelovigen	Elburg	50-250
PKN (Maranathakerk)	't Harde	>1000
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo	Elburg	50-250
Rafaëlgemeenschap	Elburg	<50
Vrije Evangelische Gemeente	Elburg	500-750
* de Gereformeerde kerk heeft meegedaan met zowel de kerk in Elburg als in Doornspijk. In de verwerking van de gegevens zijn beide verwerkt als een gereformeerde kerk.		

4.2 Typen van zorg, projecten en doelgroepen (deelvraag 2)

Er is onderscheid gemaakt tussen zorg die binnen en buiten de kerken gegeven wordt. De vraagstelling en de vragenlijst zijn geschikt als verkenning, niet om een compleet beeld te krijgen van de hoeveelheid zorg die er door de kerkgemeenschappen gegeven wordt. Een reden hiervoor is dat er een selecte groep, namelijk vooral diakenen, is benaderd. Zij hebben geen compleet beeld van wat elk individueel kerklid doet. Wel kan men via deze vragen zien

welke zorg gegeven wordt en welke doelgroepen men bereikt. Daaruit kan afgeleid worden waar knelpunten liggen. Om deze reden is ervoor gekozen deze vraag niet in aantallen uit te drukken maar alleen aan te geven of kerken die zorg verlenen. Een nader onderzoek, onder alle kerkleden eventueel aangevuld met een steekproef onder mensen buiten de kerk kan een completer en meer kwantitatief beeld opleveren van de informele zorg die door kerken gegeven wordt. In dit onderzoek wordt globaler verkend welke zorg er door de verschillende kerken gegeven wordt binnen en buiten de eigen kerkgemeenschap. Het taalgebruik is aangepast aan de taal die binnen kerken gebruikelijk is.

Vormen van hulp en ondersteuning

Bij de vraag welke hulp en ondersteuning er gegeven wordt binnen en buiten de eigen kerkgemeenschap is aangesloten bij het onderzoek van RNV (Regio Noord Veluwe). In de vragenlijst zijn voorbeelden genoemd om aan te geven wat onder de vormen van hulp en ondersteuning kan worden verstaan. Huishoudelijke ondersteuning is bijvoorbeeld schoonmaken, de was of boodschappen doen. Persoonlijke verzorging is bijvoorbeeld baden, douchen of aankleden. Begeleiding is bijvoorbeeld troosten of luisteren. Praktische begeleiding kan bijvoorbeeld het regelen van zaken of vervoer zijn. Bij technische ondersteuning kan men bijvoorbeeld denken aan klussen in huis of tuin. Financiële ondersteuning tenslotte kan bijvoorbeeld hulp bij administratie of financiële steun zijn. Persoonlijke verzorging wordt slechts door twee respondenten genoemd. Uit Tabel 4.2a blijkt dat bij alle kerken aan de eigen leden zorg op het financiële vlak wordt gegeven. Alle kerken geven begeleiding op emotioneel gebied aan eigen leden. Praktische en technische ondersteuning komen veel voor. Er komt uit de tabel een vrij compleet beeld naar voren van informele zorg die gegeven wordt op allerlei gebieden binnen de kerken.

Reactie via e-mail ontvangen:

“Als ik kijk naar onze gemeente dan denk ik dat we vooral gericht zijn en willen blijven op ondersteuning binnen de eigen kerk. Als er ondersteuning wordt gegeven aan mensen buiten de eigen kerk, dan is dat vooral op particuliere basis”.

Uit groepsgesprek met afgevaardigden van de kerken:

“Kerken krijgen moeilijk signalen voor hulp van buiten de kerk en zijn mede daardoor meer op eigen leden gericht. Hulpvragen worden vooral door kerkleden naar de diaconieën doorgegeven en komen uit de eigen omgeving van deze mensen, dit zijn dan vaak eigen kerkleden”.

Tabel 4.2a Antwoord op de vraag: “Welke hulp en ondersteuning wordt gegeven binnen uw kerkgemeenschap?”

Kerken	Soorten zorg						
	Huishoudelijke ondersteuning	Persoonlijke verzorging	Begeleiding	Praktische begeleiding	Technische ondersteuning	Financiële ondersteuning	Anders
Hervormde kerk			+	+	+	+	+
Hersteld Hervormde kerk		+	+			+	+
Gereformeerde kerk			+	+	+	+	+
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	+		+	+	+	+	
Christelijk Gereformeerde kerk	+		+	+	+	+	
Vergadering van Gelovigen	+		+	+	+	+	
PKN/Marathakerk	+		+	+	+	+	
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo	+	+	+	+		+	
Rafaëlgemeenschap			+	+		+	
Vrije Evangelische Gemeente	+		+	+	+	+	

Hulp en ondersteuning, binnen de eigen kerkgemeenschap, ingevuld bij “anders”

- vervoer naar kerk begeleiden
- begeleiding gezinnen
- begeleiding naar speciale instanties
- diaconaal secretariaat
- vervoersregeling gehandicapten
- pastorale hulp
- coördinatie vakantie gehandicapten

De hulp en ondersteuning aan mensen buiten de kerk is slechts minimaal (tabel 4.2b). Er wordt wel veel financiële steun gegeven. Dit gegeven komt overeen met een onderzoek van Bekkers (2003) en het rapport “Kerk en Caritas” (Roorda-Lukkien en Jager-Vreugdenhil, 2006), die concluderen dat orthodox-protestantse kerkleden vooral vrijwilligerswerk doen in eigen kerkelijk milieu. Overigens is volgens Bekkers (2003) de vrijwillige inzet van kerkleden *buiten* de eigen kerk niet minder dan de vrijwillige inzet van niet-kerkleden, met andere

woorden: het 'kerkewerk' gaat niet ten koste van de inzet buiten de kerk. Uit het rapport "Kerk en Caritas" blijkt ook dat orthodox-protestantse vrijwilligers nauwelijks vaker actief zijn in christelijke organisaties dan in niet-christelijke organisaties. Het verschil wordt dus niet zozeer verklaard uit het feit dat het gaat om een christelijke organisatie, maar uit het gegeven dat vrijwilligers vooral gevraagd worden voor vrijwilligerswerk door mensen uit de eigen omgeving. Dat zijn als het gaat om kerkleden vooral andere kerkleden.

Diakenen/respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld over informele zorg lijken die conclusie voor de onderzochte kerken van Elburg te bevestigen. De deelnemers aan het groepsgesprek gaven aan dat als er vragen zijn op het vlak van hulp en ondersteuning de hulpvragers deze stellen aan bekenden. Dat zijn vaak mensen uit de eigen kerkelijke kring of buurt. Diakenen krijgen weinig aanvragen voor hulp van buiten hun kerk. Als die er wel zouden zijn, gaven de deelnemers aan, dan zouden hulpvragers zeker geholpen worden. Voor kerken is het een vraag hoe zij de mensen buiten hun kerk die hulp of ondersteuning nodig hebben zouden kunnen bereiken. Genoemd werd in het gesprek de mogelijkheid van "matchen" door bijvoorbeeld een organisatie als HiP (Hulp in Praktijk). Het diaconale platform van Elburg is momenteel in gesprek om die mogelijkheden verder uit te zoeken. Er wordt veel financiële steun gegeven door kerken aan mensen buiten de kerk. Hierbij kan gedacht worden aan giften voor allerlei algemene doeleinden.

Bij "anders" is éénmaal genoemd "vakantieweken voor mensen met psychosociale problemen". De kleinere kerken (ledenaantal onder de 500) verlenen minder zorg buiten hun kerkgemeenschap. Een uitzondering hierop is de Vergadering van Gelovigen.

Uit groepsgesprek met afgevaardigden van de kerken:

De Hersteld Hervormde kerk geeft aan dat zij een diaconale hulpdienst hebben waarin ze samenwerken met de NPV.

De Hervormde kerk vertelt dat zij een hulpdienst hebben gehad die door jongeren werd gedraaid voor mensen binnen en buiten de kerk. Maar de hulpvragen kwamen vooral uit eigen kring. Het heeft wel goed gelopen, maar is door onder andere steeds minder aanvraag verzand.

Luctor et Emergo geeft aan dat zij een kleine kerk zijn die nog teveel in een opstartfase zit om iets diaconals op te zetten. "Binnen onze kerk hebben wij veel familieverbanden die elkaar ondersteunen".

Verder geven de afgevaardigden aan dat het moeilijk is om als kerken te weten waar vraag aan ondersteuning ligt buiten de kerken. Als zij geen signalen krijgen zijn mensen die behoefte hebben aan hulp moeilijk te vinden. Zij willen hierin graag samenwerken met lokale overheid of met de maatschappelijke organisaties. Hulpvragen komen maar mondjesmaat bij hen binnen maar worden dan vaak wel gehonoreerd. Daarbij tekenen zij wel aan dat ook de overheid een taak heeft ten aanzien van de zwakken, de kwetsbaren in de maatschappij.

Tabel 4.2b Antwoord op de vraag: “Welke hulp en ondersteuning wordt gegeven aan mensen buiten uw kerkgemeenschap?”

Kerken	Soorten zorg						
	Huishoudelijke ondersteuning	Persoonlijke verzorging	Begeleiding	Praktische begeleiding	Technische ondersteuning	Financiële ondersteuning	Anders
Hervormde kerk			+	+		+	+
Hersteld Hervormde kerk						+	
Gereformeerde kerk			+	+	+	+	
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	+		+	+	+	+	
Christelijk Gereformeerde kerk							
Vergadering van Gelovigen	+		+	+	+	+	
PKN/Maranathakerk			+				
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo							
Rafaëlgemeenschap						+	
Vrije Evangelische Gemeente			+			+	+

Hulp en ondersteuning buiten de eigen kerkgemeenschap, ingevuld bij “anders”

- niet gestructureerd, als erom gevraagd wordt, maar dat weet ik niet
- kerstdiner
- zendingwerkers, bij evangelisch begeleidingscentrum
- 2e lijn via landelijke organisatie
- psycho-pastorale hulpverlening, regelen vakantieweken.

Concrete projecten

De vraag over projecten binnen of buiten kerkgemeenschappen geeft inzicht in wat kerken ondernemen buiten de reguliere soorten van zorg die in de tabellen 4.2a en b genoemd worden. Binnen de eigen kerk is 69 procent van de respons: diaconaal huisbezoek. Dit is niet verwonderlijk want de meeste respondenten zijn diakenen. Ouderenbezoek omvat 44 procent van de respons. Bij deze vraag is gekeken naar het totaalbeeld van alle kerken.

Niet alle respondenten hebben een compleet beeld van wat de eigen kerk doet. Dit is te zien aan de cijfers in tabel 4.2e waar bijvoorbeeld 9 respondenten van de Hervormde kerk de vraag hebben ingevuld en maar 3 respondenten aangeven dat er een koffieochtend is.

Tabel 4.2c Antwoord op de vraag: “Zijn er concrete projecten, in het kader van informele zorg, die uw kerkgemeenschap uitvoert binnen uw eigen kerkgemeenschap?” (n=43)

Projecten	Aantal *	%
diaconaal huisbezoek	25	69
ouderen bezoek	22	61
zusterhulp	4	11
financiële hulp	2	6
anders	16	44
* De cijfers geven niet het aantal projecten aan, maar het aantal respondenten dat de vraag heeft ingevuld.		

Projecten ingevuld bij “anders”, binnen de kerkgemeenschap:

- “nee geen projecten” is driemaal geantwoord
- kerstdiner
- “Commissie een luisterend oor”
- vervoer bejaarden, gehandicapten, bezoeken, wijkbezoeken
- kerktelefoon
- Tijd voor Actie, een jongeren project
- Ouderen /bejaarden reisje, deze wordt tweemaal genoemd

Bij de vraag naar projecten buiten de eigen kerkgemeenschap geeft 54 procent van de respondenten van de kerken koffieochtenden aan. Een maaltijdproject is door 42 procent van respondenten ingevuld. In tabel 4.2e, over projecten buiten de kerken, is te zien dat zowel de kleinere kerken als de grote kerken projecten uitvoeren buiten hun eigen kerk.

Tabel 4.2d Antwoord op de vraag: “Zijn er concrete projecten, in het kader van informele zorg, die uw kerkgemeenschap uitvoert naar buiten toe?” (n=43)

Projecten	Aantal	%
koffieochtend	14	54
maaltijdproject	11	42
kerstpakketten uitdelen	6	23
financiële hulp	1	4
anders	9	35

In de volgende tabel zijn de projecten per kerk gedefinieerd. Zo wordt een duidelijk beeld gegeven wat kerken doen aan speciale projecten buiten hun eigen kerkgemeenschap. De cijfers geven het aantal respondenten aan die de vraag hebben ingevuld, niet het aantal projecten.

Tabel 4.2e Projecten buiten de kerk gedefinieerd per kerk (n=43)

Kerk	Koffie ochtend	Maaltijd project	Kerstpakketten	Financiële hulp	Anders
Hervormde kerk	3	5	1	1	5
Gereformeerde kerk	4	3	3	0	0
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	6	0	2	0	0
Vergadering van Gelovigen	0	0	0	0	1
PKN/Maranathakerk	1	3	0	0	2
De volgende kerken hebben bij deze vraag niets ingevuld: Christelijk Gereformeerde kerk; Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo; Rafaëlgemeenschap; Vrije Evangelische Gemeente.					

Projecten buiten kerkgemeenschap, ingevuld bij “anders”

- 5 x nee geen projecten
- ouderenmiddagen
- activiteiten voor vorming en toerusting
- high tea voor vrouwen, twee maal per jaar, mannenontbijt
- hulp aan Roemenië, zendingsechtpaar
- 3 x kerstmaaltijd, kerstpakket opvoedingsavonden, met spreker van een organisatie,
- een deskundige
- kinderbijbelweek
- jeugddiaconaat, jeugd helpt ouderen

Reactie via e- mail:

“Vanuit de Evangelische gemeente de Fontein hebben wij een voedselbank en geven voedselpakketten aan mensen (maakt niet uit van welke kerk ze komen, wel of niet geloven, etc.). Dit zijn mensen die onder het minimum zitten en zij halen hun pakketten op bij gastgezinnen en we hopen van daar uit dat ze tot een gesprek komen.

Daarnaast is er een werkgroep bezig om als gemeente wat te gaan betekenen in de gevangenenzorg. Bijv. contact met familie, namens de gevangene een cadeautje brengen naar zijn/haar kind, etc. Dit staat nog in de kinderschoenen en moet verder worden uitgewerkt.

Praktische hulp voor zowel binnen als buiten de gemeente m.n. voor materiaal en goederen. Bijv. een zendingsechtpaar krijgt een kind en heeft niks. Is niet van onze gemeente, maar we zetten ons daar wel voor in”.

Uit groepsgesprek met afgevaardigden van de kerken:

In Nunspeet is een hospice opgezet, in samenwerking hebben kerken van Elburg hieraan meegewerkt.

Samen met de lokale overheid worden adressen verzameld van mensen met een minimum inkomen. De kerken weten deze adressen niet. Naar deze adressen worden kerstpakketten gebracht. Dit project draait vooral in t Harde.

Met ‘Hulp in Praktijk’, die gemakkelijker mensen buiten kerken kan bereiken heeft het diaconaal platform de eerste contacten gelegd.

Doelgroepen

Aan welke doelgroepen leveren kerken voornamelijk zorg? Ook bij deze vraag is weer onderscheid gemaakt tussen zorg aan eigen kerkleden en zorg aan doelgroepen buiten de kerk. In tabel 4.2f is alleen aangegeven op welke doelgroepen kerken zich richten en zijn getallen weggelaten. Een reden hiervoor is dat er een selecte groep, namelijk vooral diakenen is benaderd. Zij hebben geen compleet beeld van welke doelgroepen kerkleden

benaderen. Daarnaast geeft het een vertekend beeld omdat de ene kerk meer vragenlijsten heeft ingevuld dan de andere. Dit zegt niets over de hoeveelheid doelgroepen die benaderd worden door de kerken. Meerdere respondenten van één kerk hebben de vragenlijst ingevuld. Zij hebben niet dezelfde doelgroepen ingevuld en daardoor zijn er soms meer dan drie doelgroepen per kerk. Om een compleet kwantitatief beeld te krijgen is een andersoortig onderzoek nodig.

Uit het rapport “Kerk en Caritas” (Roorda-Lukken en Jager-Vreugdenhil 2006) blijkt dat voor kerken de belangrijkste reden om zorg te verlenen is dat de hulpvrager oud, ziek of gehandicapt is. Dit beeld wordt ook in dit onderzoek bevestigd: de meeste kerken bieden zorg aan de doelgroepen ouderen en zieken en aan mensen met een handicap. Dezelfde doelgroepen buiten de kerk krijgen minder vaak zorg vanuit de kerken.

Bijna alle kerken melden dat ze mensen met financiële problemen binnen de eigen kerk helpen. Mensen met psychische problemen en verslavingsproblematiek, zowel binnen als buiten de kerkgemeenschappen, krijgen weinig hulp vanuit de kerken. Hier kan onbekendheid met de problematiek een rol spelen en daarnaast schaamte van de hulpvrager. Dit laatste is, bleek uit gesprekken met de maatschappelijke organisaties, een bekend probleem. Men gaf aan dat in het bijzonder de mantelzorgers van mensen met psychiatrische stoornissen of mantelzorgers van kinderen met gedragsstoornissen veel behoefte hebben aan hulp en ondersteuning maar dat weinig krijgen, ook vanuit de kerken.

Tabel 4.2f Antwoord op de vraag: “Met welke doelgroepen voor informele zorg heeft u binnen uw kerkgemeenschap vooral te maken?” (kruis de drie voornaamste doelgroepen aan)

Kerk	Ouderen(55+)	Chronisch/ terminaal zieken	Kortdurende zieken	psychische problemen	Verstandelijk beperkten	Lichamelijke beperkten	financiële problemen	Verslavings- problematiek	Anders
Hervormde kerk	+	+	+	+	+	+	+		
Hersteld Hervormde kerk		+			+		+		
Gereformeerde kerk	+	+	+		+	+	+		
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	+		+		+	+	+		
Christelijk Gereformeerde kerk	+		+				+		
Vergadering van Gelovigen	+	+	+	+	+		+		+
PKN(Maranathakerk)	+	+	+	+	+		+		
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo	+	+							+

Kerk	Ouderen(55+)	Chronisch/ terminaal ziekten	Kortdurende ziekten	psychische problemen	Verstandelijk beperkten	Lichamelijke beperkten	financiële problemen	Verslavings- problematiek	Anders
Rafaëlgemeenschap	+		+				+		
De Vrije Evangelische Gemeente heeft bij deze vraag niets ingevuld.									

Bij doelgroepen binnen de kerk is bij "anders" ingevuld: relatieproblemen rondom echtscheiding en bij buiten de kerk: hulp aan asielzoekers.

Slechts één kerk biedt hulp aan mensen met financiële problemen buiten de kerkgemeenschap. Dit geeft een ander beeld dan tabel 4.2b. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er giften worden gegeven aan algemene organisaties die weliswaar mensen buiten de eigen kerk ten goede komen maar niet worden gezien als persoonlijke financiële ondersteuning. Bij de vraag naar doelgroepen hebben slechts twee respondenten bevestigend geantwoord dat ze hulp bieden aan "mensen met een verslavingsproblematiek". In gesprek met maatschappelijke organisaties bleek dat sommige mantelzorgers zich schamen voor de zorg die bijvoorbeeld een verslaafde partner nodig heeft. De kleine kerken bieden aan evenveel doelgroepen zorg als grote kerken.

*Uit het groepsgesprek met de afgevaardigden van de kerken:
De Hervormde kerk heeft speciaal aangestelde diakenen voor bijvoorbeeld mensen met financiële problemen.
Op deze manier is er enige specialisatie voor doelgroepen.*

Tabel 4.2g Antwoord op de vraag: "Met welke doelgroepen voor informele zorg heeft u buiten uw kerkgemeenschap vooral te maken?" (kruis de drie voornaamste doelgroepen aan)

Kerk	Ouderen (55+)	Chronisch/termi- naal ziekten	Kortdurende ziekten	Psychische problemen	Verstandelijke beperkten	Lichamelijke beperkten	Financiële problemen	Verslavings problematiek	Anders
Hervormde kerk	+							+	
Hersteld Hervormde kerk		+							
Gereformeerde kerk	+			+	+		+	+	
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	+	+	+		+	+			

Kerk	Ouderen (55+)	Chronisch/terminaal ziekten	Kortdurende ziekten	Psychische problemen	Verstandelijke beperkten	Lichamelijke beperkten	Financiële problemen	Verslavings problematiek	Anders
Vergadering van Gelovigen					+				+
PKN(Maranatha-kerk)		+		+	+				
Geloofsge-meenschap Luctor et Emergo									
De volgende kerken hebben bij deze vraag niets ingevuld: Rafaëlgemeenschap; Evangelische Gemeente; Christelijk Gereformeerde Kerk									

4.3 Afstemming tussen kerkgemeenschappen en maatschappelijke organisaties

Dit deel gaat over de samenhang tussen de verschillende kerken en organisaties in de gemeente Elburg die informele zorg verlenen of ondersteuning voor informele zorg verlenen. Met samenhang wordt hier bedoeld of er afstemming is op elkaars aanbod aan informele zorg, of men samenwerkt met andere kerkgemeenschappen en/of maatschappelijke organisaties en of men naar elkaar verwijst. In tabel 4.3a is aangegeven hoeveel van de respondenten de organisaties kennen. De vraag welke dienstverlening men van deze organisatie kent was een open vraag en men kon meerdere antwoorden invullen. Veel respondenten hebben ingevuld dat men de organisatie kent maar hebben geen opmerkingen over de dienstverlening bijgevoegd. Mogelijk is de naamsbekendheid (2^e kolom onder "aantal") wel groot, maar het ondersteuningsaanbod (4^e kolom onder "aantal") minder groot. Opvallend is hoe bekend de NPV (Nederlandse Patiënten Vereniging) is, 60 procent van de respondenten kent hen, en kan ook veel van hun zorgaanbod benoemen. Stichting WIEL (Welzijn in Elburg) is ook goed bekend: 70 procent van de respondenten weet deze stichting te noemen, maar men kent weinig van hun zorgaanbod. Loket Doe 'th doet het met bekendheid minder goed, 58 procent van de respondenten kent hen, maar het lijkt alsof men wel meer van hun zorgaanbod weet (zie laatste kolom). Zonnebloem en Rode Kruis zijn ook bij meer dan de helft van de respondenten bekend, 56, respectievelijk 58 procent. Voor het Rode Kruis geldt dat met name landelijke activiteiten zijn genoemd. De Zonnebloem is dan wel redelijk bekend, maar wat betreft bekendheid met het zorgaanbod scoort zij laag.

Tabel 4.3a Antwoord op de vraag: Kent u deze organisaties en kunt u per organisatie aangeven welke dienstverlening u van hen kent?" (n=43)

Aantal en percentage respondenten dat aangeeft de genoemde organisatie te kennen.			Door respondenten genoemde dienstverlening van de betreffende organisatie.		
Organisatie	Aantal	%	Welke dienstverlening kent men	Aantal respondenten dat deze dienst noemt	%
Katholieke Bond Ouderen	2	5	- Bijeenkomsten organiseren voor ouderen - Komt op voor belangen van senioren	1 1	2 2
Protestants Christelijk Ouderen Bond	18	4 2	- Hulp bij invullen van formulieren - informatiebijeenkomsten voor ouderen - ouderenmiddagen, uitstapjes voor ouderen - magazine - komt op voor belangen van senioren - ouderenzorg, zorg en aandacht	3 4 4 1 1 1	7 9 9 2 2 2
Nederlandse Patiënten Vereniging	26	6 0	- zorgverlening - informatievoorziening, voorlichting - zorg voor zieken, ondersteuning van zieken(in thuissituatie) - beroep op hulp, huishulp(vrijwillig) - terminale zorgverlening - hand en spandiensten - begeleiding van ernstig zieken - opkomen voor belangen van patiënten - op markten staan - ontlasten van mantelzorgers	3 3 6 3 3 1 1 1 1 1	7 7 14 7 7 2 2 2 2 2
Stichting vrijwillige Hulpdienst (Stichting Graag Gedaan)	12	2 8	- uiteenlopende vragen op hulpverleningsgebied zoals oppassen, boodschappen, huishoudelijke hulp - ben ik zelf bij betrokken - bezoek zieken en ouderen - hulp en ondersteuning van mantelzorgers of vervanging van hen - praktische hulp in noodgevallen - praktische hulp bij gehandicapten en senioren - hulp aan mensen die zelf iets niet meer kunnen	7 1 1 2 1 1 1	16 2 2 5 2 2 2
Rode Kruis	24	5 6	- EHBO, hulp verlenen bij evenementen, ongelukken rampen, oorlogsgebieden - welfaremiddagen - hulp op diverse gebieden, praktische en financieel - sociaal medische zaken	9 2 3 1	21 5 7 2
Zonnebloem	25	5 8	- huisbezoek, vakantieweken van ouderen, gehandicapten, zieken - zet zich in voor zieken, gehandicapten, ouderen - hulp bij zieken	3 3 2	7 7 5

Stichting WIEL (Welzijn in Elburg)	30	7 0	- gericht op welzijn in Elburg: jongeren, vrijwilligers, ouderen, cursussen, activiteiten, projecten, alzheimer café, sport - informatie, overleg, ondersteuning bijv. voor mensen met een bijstandsuitkering - praktische en technische ondersteuning - begeleiding mantelzorgers - vervoer van mensen met een beperking - tafeltje dekje - memovobus	5 2 2 2 1 1 2	12 5 5 5 2 2 5
Zorgloket Doe 'th	24	5 6	- vragen beantwoorden op veel gebieden, doorverwijzing - informatieloket van de gemeente over alles wat de WMO aangaat(welzijn, zorg, wonen, inkomen) - verlichting en informatie geven aan mantelzorgers - hulp bij gemeentelijke regelingen - ingevoerd na de Wmo, alle aanbieders bij elkaar voor vragen op allerlei gebied kan men hier terecht - uitvoeren van wet Wmo - voorlichting en advisering - van alles	4 6 1 2 1 1 1 1	9 14 2 5 2 2 2 2

Uit groepsgesprek met afgevaardigden van maatschappelijke organisaties
Er was geen afgevaardigde van de PCOB (Protestants Christelijke Ouderenbond) bij het groepsgesprek. KBO blijkt geen plaatselijke afdeling in Elburg te hebben, maar is elders in de regio wel actief.

Uit het groepsgesprek met de maatschappelijke organisaties komt naar voren dat de opsomming van het ondersteuningsaanbod uit tabel 4.3.a overeenkomt met de werkelijke situatie. Wel is het zo dat de respondenten vaak maar een enkele activiteit hebben aangegeven. Het geheel van het ondersteuningsaanbod is volgens de afgevaardigden wel compleet. Alleen bij het Rode Kruis wordt over het algemeen de activiteiten van het landelijke Rode Kruis aangehaald en niet het plaatselijke ondersteuningsaanbod dat deze organisatie heeft. Plaatselijk heeft deze organisatie een telefooncirkel voor oudere alleenstaanden.

Vanuit de stichting WIEL wordt hulp bij administratie gegeven. Deze activiteit was niet benoemd door de respondenten

In het onderzoek is er gevraagd naar het doorverwijzen naar maatschappelijke organisaties die binnen Elburg actief zijn (KBO, PCOB, NPV, Stichting Vrijwilliger hulpdienst, Rode kruis, Zonnebloem, WIEL, Zorgloket Doe 'th) en daarnaast samenwerking met deze maatschappelijke organisaties. Bij deze vragen was de mogelijkheid om meerdere antwoorden te geven. Deze vragen zijn samengevat in tabel 4.3.b.

Wat opvalt, is dat de vraag over samenwerken door 42 procent van de respondenten niet is ingevuld. Dit kan door de genoemde antwoordmogelijkheid komen die aangaf: ik heb geen behoefte aan samenwerken. Misschien is die behoefte er wel, maar werkt men niet samen. In tabel 4.4d is te zien dat 90 procent van de respondenten wel willen samenwerken met de maatschappelijke organisaties.

Bij de vraag naar doorverwijzingen hebben de respondenten het volgende ingevuld: 39 procent WIEL, 44 procent Loket Doe 'th en 41 procent NPV. Op het punt van samenwerken is opvallend dat respondenten dan bij WIEL 52 procent hebben ingevuld, bij Loket Doe 'th 32

procent en de NPV maar 20 procent. Men verwijst dus door naar instanties als WIEL en Doe 'th en de NPV die ook volgens tabel 4.2f een goede naamsbekendheid hebben. Een voorzichtige conclusie kan zijn dat naamsbekendheid en doorverwijzen of samenwerken belangrijk is.

Uit de tabel kan geconcludeerd worden dat er weinig wordt samengewerkt want meer dan de helft van de kerken verwijst niet door en werkt niet samen met organisaties.

Tabel 4.3b Antwoord op de vraag: “Naar welke van de volgende organisaties heeft u wel eens doorverwezen of heeft u wel eens mee samengewerkt?” (n=43)

Organisaties	Aantal doorverwijzingen	%	Aantal samenwerken	%
Katholieke Bond Ouderen	0	0	0	0
Protestants Christelijk Ouderen Bond	3	8	3	12
Nederlandse Patiënten Vereniging	16	41	5	20
Stichting Vrijwillige Hulpverlening	7	18	3	12
Rode Kruis	1	3	0	0
Zonnebloem	5	13	1	4
Stichting WIEL	15	39	13	52
Zorgloket Doe 'th	17	44	8	32
Ik verwijs nooit door/ik heb geen behoefte aan samenwerking	9	23	1	4
anders	6	15	10	40

Ingevuld bij “anders” (doorverwijzingen naar organisaties)

- drie maal het couragefonds
- SGJ/de Driehoek
- gemeente sociale dienst
- CIZ
- WMO
- Professionele hulpverleners
- nog maar kort in functie

Ingevuld bij “anders” (samenwerken met organisaties)

- stichting De Driehoek
- Couragefonds twee maal
- NPV, doordat een middag over mantelzorgers met het WIEL niet door kon gaan, heeft NPV toen opgepakt.
- tweemaal gemeentelijke sociale dienst
- gemeente zelf

In tabel 4.3c is de doorverwijzing samengevat per kerkgemeenschap. Dit is een verdere uitwerking van tabel 4.3b. De respondenten kunnen verschillende antwoorden geven. Zo kan de ene diaken van een kerk wel doorverwijzen en een andere diaken van dezelfde kerk niet. Bijvoorbeeld van de Hervormde kerk hebben 9 respondenten meegedaan, in de tabel is te zien dat 5 respondenten wel eens naar WIEL doorverwijzen, maar 4 niet.

Tabel 4.3c Antwoord op de vraag: “Naar welke van de volgende organisaties heeft u wel eens doorverwezen ?” (n=43)

Kerk	Protestants Christelijk Ouderen Bond	Nederlandse Patiënten Vereniging	Stichting Vrijwillige Hulpverlening	Rode Kruis	Zonnebloem	Stichting WIEL	Zorgloket Doe 'th	Ik verwijs nooit door	Anders
Hervormde kerk		2	1		2	5	5	1	4
Hersteld Hervormde kerk		3							
Gereformeerde kerk	2	3	1	1	2	4	6	6	
Gereformeerde kerk vrijgemaakt		3				2	1	1	1
Christelijk Gereformeerde kerk		1					1	1	
Vergadering van Gelovigen									1
PKN/Maranathakerk	1	2	3		1	2	1	1	
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo		1	1			1	1		
Rafaëlgemeenschap						1	1		
De Vrije Evangelische Gemeente heeft hier niets ingevuld									

Tabel 4.3d is ook een verder uitwerking van tabel 4.3b hierin is samenwerking samengevat per kerkgemeenschap. Zo is duidelijk te zien welke kerk samenwerkt met welke organisatie. Aan de getallen kan men zien dat diakenen verschillend denken over samenwerking. 3 diakenen van de Gereformeerde kerk vrijgemaakt hebben geen behoefte aan samenwerken, de andere 3 hebben dit niet ingevuld. Het kan zijn dat zij dit wel willen.

Uit het groepsgesprek met de organisaties: hoe zien organisaties zelf de samenwerking met kerken en andere organisaties?
De NPV geeft aan dat zij ervaring heeft met doorverwijzingen vanuit de kerken.
Enkele maatschappelijke organisaties hebben wel ervaring met samenwerken met kerken.
Het gaat dan met name om een aanvraag/hoofdvraag die bij de organisatie binnenkomt en waar die organisatie dan de coördinatie van op zich neemt, bijvoorbeeld wie wanneer op bezoek komt en dat er niet op een dag drie organisaties bij een hulpvrager komen. Hierbij is terugkoppeling en evaluatie van belang. Deze vorm van samenwerken komt nog niet heel veel voor, maar men zou het wel een goede zaak vinden als het meer gebeurde.
Taakverdeling onder organisaties en andere instellingen zoals kerken lijkt belangrijk.

Men geeft aan dat het soms voorkomt dat verschillende instellingen, zoals kerken en organisaties en professionele organisaties, bij een hulpvrager komt zonder dat men dit van elkaar weet.

Er is vanuit de organisaties duidelijk bereidheid tot samenwerken. Men ziet daar voordelen van in het beter verdelen van de zorgtaken.

De suggestie werd gedaan dat kerken en organisaties een eigen informatiepunt/loket zouden kunnen oprichten voor hun vrijwilligerswerk bijvoorbeeld zoals loket Doe 'th

Tabel 4.3d Antwoord op de vraag: “Met welke van de volgende organisaties heeft u wel eens samengewerkt ?”(n=43)

Kerk	Protestants Christelijk Ouderen Bond	Nederlandse Patiënten Vereniging	Stichting Vrijwillige Hulpverlening	Rode Kruis	Zonnebloem	Stichting WIEL	Zorgloket Doe 'th	Ik heb geen behoefte aan samenwerken	Anders
Hervormde kerk			1	1	3	3		4	
Hersteld Hervormde kerk		1					1		
Gereformeerde kerk	2	1			4	3		2	
Gereformeerde kerk vrijgemaakt								3	
Christelijk Gereformeerde kerk		1							
anders	1		1		4				
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo		1						1	
Rafaëlgemeenschap					1	1			
De volgende kerken hebben bij deze vraag niets ingevuld: Vrije Evangelische Gemeente; Vergadering van Gelovigen.									

Een andere vraag in de vragenlijst was: Komt u knelpunten tegen in het ondersteuningsaanbod van informele zorg, of mist u vormen van ondersteuning? Zo ja, welke knelpunten of wat mist u?

Deze vraag is door weinig respondenten ingevuld. Slechts 9 respondenten (20 %) hebben hierop geantwoord. De antwoorden zijn geclusterd in figuur 4.3.f. De meeste respondenten geven aan dat er geen knelpunten zijn. In het groepsgesprek met afgevaardigden van kerken kwam echter naar voren dat een duidelijk knelpunt is dat men niet weet wie een hulpvraag heeft buiten de kerk. De hulpvragen van mensen buiten de kerken bereiken de diaconieën niet.

Figuur 4.3f Antwoord op de vraag: “Komt u knelpunten tegen in het ondersteuning-aanbod van informele zorg, of mist u vormen van ondersteuning? Zo ja, welke knelpunten, of wat mist u?” (n=43)

Opmerkingen	Aantal	%
Nee, met daarbij eenmaal de opmerking dat er diverse landelijke organisaties beschikbaar zijn, en eenmaal de opmerking dat men ook weinig gebruik van organisaties hoeft te maken.	6	14
Er zijn veel voorzieningen maar veel mensen verdiepen er zich niet in, komen pas in actie als hulp nodig is	1	2
Financiële en administratieve regelingen kosten mantelzorgers veel tijd en energie (bijvoorbeeld over pgb)	1	2
Als geloofsgemeenschap geen beroep op gedaan	1	2

Reactie via e-mail ontvangen:

“Een knelpunt is dat mensen moeilijk een stap zetten om hulp vragen. Mensen proberen het soms te lang zelf op te lossen”.

Uit het groepsgesprek met de afgevaardigden van de kerken:

De kerken ervaren het als een knelpunt, dat het hen vaak niet bekend is welke zorg en ondersteuning er nodig is aan mensen buiten hun eigen kerkgemeenschap. Daarnaast speelt volgens hen mee dat er veel mensen zijn die moeilijk hulp vragen en in het bijzonder dan aan kerken.

Er zou meer vraag vanuit de lokale overheid naar de kerken kunnen worden gesteld.

4.4 Afstemming, samenwerking vanuit kerken en organisaties onderling (deelvraag 3)

Een deel van de vragen die onder deze deelvraag horen zijn behandeld bij deelvraag 2. De reden hiervoor is dat deze vragen mede een beeld geven van een goede afstemming tussen genoemde instanties (deelvraag 2) en inzicht kunnen geven in overlap op ondersteuningsaanbod en hiaten hierin. In het groepsgesprek met kerken kwam naar voren dat diaconie in historie alleen voor eigen kerkmensen was. Veel mensen waren christenen en konden terugvallen op hun eigen diaconie. Daardoor was er weinig samenwerking nodig tussen verschillende kerken. Dit was ook het gevolg van de verzuiling die pas in de jaren '70 verminderde. Er is nu meer bereidheid om met elkaar samen te werken. Veel organisaties zijn samengegaan en minder op de eigen 'zuil' gericht.

Kennis en samenwerken kerken onderling

In tabel 4.4a is te zien welke kerken op de hoogte zijn van het aanbod van andere kerken. De geloofsgemeenschap Luctor et Emergo is bij een aantal andere kerken bekend, terwijl dit een relatieve kleine kerkgemeenschap is in Elburg. Mogelijk komt dit omdat de grotere gemeenschap Luctor et Emergo in het nabijgelegen Oldebroek ook bekend is. Het Leger des Heils, die niet meedoet in dit onderzoek, is ook bekend bij een aantal kerken. Uit de volgende tabel (4.4a) komt de vraag naar voren in hoeverre men gebruik maakt van de kennis die men van elkaar heeft. Uit het groepsgesprek met de kerken was het antwoord hierop dat men niet altijd weet wat andere kerken doen, maar als men hier kennis van heeft en weet dat een hulpvrager bij een andere kerk goed geholpen kan worden, men die hulpvrager zeker wil doorverwijzen. Uit beide tabellen (4.4a en 4.4b) blijkt dat kennis van aanbod iets groter is dan met wie men samenwerkt. Er is bijvoorbeeld bij verschillende kerken kennis over het aanbod van het Leger des Heils, maar de respondenten werken hier niet mee samen. Maken zij gebruik van hun kennis, bijvoorbeeld met het plannen van

projecten? Uit het groepsgesprek kwam naar voren dat men in verschillende projecten wel eens samenwerkt met andere kerken. Als voorbeeld werd genoemd het opzetten van een hospice in Nunspeet en in de gemeente Elburg een kerstpakkettenactie. Dit laatste project was een samenwerking van een aantal kerken met de lokale overheid.

Tabel 4.4a Antwoord op de vraag: “Van welke van de volgende kerkgemeenschappen kent u het aanbod aan ondersteuning op het terrein van informele zorg?”

Kerken	Van welke van de volgende kerkgemeenschappen kent u het aanbod aan ondersteuning op het terrein van informele zorg
Hervormde kerk	Leger des Heils
Gereformeerde kerk	Hervormde kerk; Leger des Heils; Evangelische Gemeente; geloofsgemeenschap Luctor et Emergo;
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	PKN Maranathakerk; Weet niet precies wat kerken doen.
PKN(Maranathakerk	Gereformeerde kerk; Leger des Heils; Evangelische Gemeente;
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo	Evangelische gemeente Fontein
Rafaëlgemeenschap	Leger des Heils; geloofsgemeenschap Luctor et Emergo;
De volgende kerken hebben hier niets ingevuld: Hersteld hervormde kerk, Christelijk Gereformeerde kerk, Vergadering van Gelovigen, Vrije Evangelische Gemeente hebben hier niets ingevuld	

Tabel 4.4b laat zien dat slechts vier kerken aangeven met verschillende andere kerken samen te werken. Niet alle respondenten van een zelfde kerk hebben aangegeven met wie zij samenwerken. Misschien vond men de vraag moeilijk, of er is verschil in kennis onder de respondenten. Bij het nakijken van de vragenlijsten bleek dat respondenten van één kerk de vraag verschillend kunnen beantwoorden.

Tabel 4.4b Antwoord op de vraag: “Met welke van de volgende kerkgemeenschappen werkt u wel eens samen?”

Hervormde kerk	Gereformeerde Kerk; PKN(Maranathakerk)
Gereformeerde kerk	Hervormde Kerk; Hersteld Hervormde Kerk;
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	Hervormde Kerk; Hersteld Hervormde Kerk; Gereformeerde Kerk; PKN(Maranathakerk)
PKN (Marathakerk)	Hervormde Kerk; Hersteld Hervormde Kerk; Geref. Vrijgemaakte Kerk; Evangelische Gemeente; Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo; anders 2 maal
De volgende kerken hebben hier niets ingevuld: Hersteld hervormde kerk, Christelijk Gereformeerde kerk, Vergadering van Gelovigen, Vrije Evangelische Gemeente, Rafäelgemeenschap, Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo.	

Opvallend is dat een groot aantal kerken, ook de kleine kerken, aangeeft wel te willen samenwerken met andere kerken maar uit tabel 4.4b blijkt dat dit nog maar op kleine schaal gebeurt. In het groepsgesprek kwam naar voren dat de bereidheid om samen te werken groot is, maar dat men het moeilijk vindt zich een voorstelling te maken hoe deze samenwerking vorm zou moeten krijgen. Bovendien speelt mee dat men de achterban, de kerkleden moet informeren en mee krijgen. Aangegeven werd dat samenwerken via het diaconaal platform goede mogelijkheden biedt. Wel werd hierbij opgemerkt dat het veel tijd kost. Er wordt maar een paar keer per jaar als diaconaal platform vergaderd, maar er moet ook nog weer overleg gevoerd worden met de eigen achterban.

Tabel 4.4c Antwoord op de vraag: “Zou u willen samenwerken met andere kerken bij diaconale projecten?”

Lidmaatschap kerken*	nee	ja	totaal
Hervormde kerk	2	7	9
Hersteld Hervormde kerk	0	3	3
Gereformeerde kerk	1	12	13
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	0	6	6
Christelijk Gereformeerde kerk	2	0	2
Vergadering van Gelovigen	1	0	1
PKN (Marathakerk)	0	4	4
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo	0	1	1
Vrije Evangelische Gemeente	0	3	3
Totaal	6	36	42
Rafaëlgemeenschap heeft hier niets ingevuld			

Samenwerken met organisaties

In hoofdstuk 4.3 is al gekeken naar wat men weet van verschillende organisaties en of men doorverwijst of samenwerkt met de verschillende organisaties. Hieruit kwam naar voren dat de percentages over doorverwijzen en samenwerken laag zijn. Meer dan de helft van de kerken verwijst niet door en werkt niet samen met organisaties. In tabel 4.4d is de bereidheid om samen te werken gemeten. Ook de bereidheid om met organisaties te gaan samenwerken is groot. In het groepsgesprek is dit onderwerp tevens aan de orde gekomen. Maar ook bij dit onderwerp vindt men het moeilijk hoe dit vorm zou moeten krijgen.

Uit het groepsgesprek met de afgevaardigden van de kerken

De afgevaardigden zijn heel positief over samenwerken, maar willen graag meer weten over verantwoordelijkheden en juridische gevolgen. Daarnaast is het moeilijk hoe dit vorm moet krijgen, hierbij speelt mee dat de achterban, de kerkleden, hiermee moeten instemmen.

Tabel 4.4d Antwoord op de vraag: “Wilt u samenwerken met maatschappelijke organisaties?”

Lidmaatschap kerken*	nee	ja	totaal
Hervormde kerk	1	8	9
Hersteld Hervormde kerk	0	3	3
Gereformeerde kerk	2	8	10
Gereformeerde kerk vrijgemaakt	0	6	6
Christelijk Gereformeerde kerk	1	1	2
Vergadering van Gelovigen	0	1	1
PKN (Maranathakerk)	0	4	4
Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo	0	1	1
Vrije Evangelische Gemeente	0	3	3
Totaal	4	35	39
Rafaëlgemeenschap heeft hier niets ingevuld			

Tabel 4.4e geeft een beeld van wat de respondenten de belangrijkste manieren vinden waarop men zou willen samenwerken. Het gaat om samenwerken van kerken onderling

maar ook van kerken en organisaties. Uit de tabel blijkt dat men uitwisseling van ervaringen, samen ontwikkelen van activiteiten of hulpverleningsdienst belangrijk punten vindt.

Tabel 4.4e Antwoord op de vraag: “Wat zijn de belangrijkste manieren waarop u zou willen samenwerken met kerkgemeenschappen en of maatschappelijke organisaties?” (wilt u maximaal 3 antwoorden geven?) (n=43)

Manieren van samenwerken	Aantal	%
uitwisseling van ervaringen	29	69
uitwisseling van vrijwilligers	5	12
samen ontwikkelen van activiteiten of hulpverleningsdienst	24	57
geen behoefte aan samenwerking	3	7
doorverwijzen naar elkaars hulpverleningsdiensten	17	40
ondersteuning van vrijwilligers/mantelzorgers	15	35
verzekering vrijwilligers	2	4
anders*	1	2
*Namelijk via diaconaal platform		

Uit groepsgesprek met afgevaardigden van de kerken

Een van de leden van het groepsgesprek gaf aan dat er wel veel gepraat wordt, dat er een diaconaal platform is, maar dat er nu eens wat gedaan moet gaan worden. Hij zou graag meer actie zien.

Toerusting, ondersteuning, ideeën

Uit de antwoorden van respondenten in de vragenlijst en uit het groepsgesprek kwam naar voren, dat er een bepaalde schroom bestaat bij hulpvragers om hulp aan kerken te vragen. Een mogelijke oorzaak hiervan kan zijn dat hulpvragers zelf niet kerkelijk zijn of niet weten dat ze bij kerken kunnen aankloppen. Respondenten willen graag weten hoe de verantwoordelijkheden liggen tussen kerk en overheid. Zij willen weten in hoeverre de overheid voor hulpvragen verantwoordelijk is. Uit de tabel 4.4f blijkt verder dat respondenten graag meer over de juridische en financiële gevolgen van de Wmo zouden willen weten. Slechts twee respondenten zeggen voldoende te weten.

Uit groepsgesprek met afgevaardigden van de kerken

Door de scheiding van kerk en staat, gingen veel taken van kerken over naar de overheid. Dit is een op zich goede zaak geweest. Het is een taak van de overheid om te zorgen voor de kwetsbare, zorgbehoevende burger. Daar moeten we de overheid ook aan houden. Alleen de laatste decennia is dit doorgeslagen en heeft de overheid teveel taken naar zich toegetrokken. Samen met de scheiding tussen kerk en staat heeft dit er onder meer toe geleid dat kerken meer en meer alleen voor hun eigen mensen gingen zorgen. Daar komt bij dat signalen en hulpvragen vanuit de samenleving maar weinig bij de diaconieën terechtkomen.” Een andere opmerking was: “Kerken zijn hierdoor misschien verleerd hebben om hun diaconale taken goed uit te voeren. Andere oorzaken die mee kunnen spelen is dat hulpvragers of zorgbehoevenden niet weten dat kerken, of diaconieën hen hulp kunnen verlenen ook als zij geen lid zijn van die kerk.

Reactie via e-mail en groepsgesprek

De evangelische gemeente Fontein benoemde hierover te willen omzien naar elkaar en de handen en voeten te willen zijn van Jezus en te doen wat Hij zou doen. Zij zien het als opdracht met bewogenheid mensen te helpen.

Dit aspect (“Een helper te zijn voor wie geen helper hebben”) werd ook in het groepsgesprek benoemd.

De Christelijke Gereformeerde kerk bracht (schriftelijk) in dat kerken via de overlegorganen

een stem kunnen hebben in de maatschappelijke beleidsvorming waar het gaat om zorg- en armoedebeleid

Tabel 4.4f Antwoord op de vraag: “Over welke van de onderstaande onderwerpen zou u verdere toerusting of ondersteuning willen?” *Meerdere antwoorden mogelijk.*

Onderwerpen	Aantal	%
Geen ik weet er voldoende van	2	5
De juridische/financiële gevolgen van de Wmo	16	40
Hoe de verantwoordelijkheden liggen en wat de rol van de kerk kan/moet zijn	20	50
Inventarisatie/begeleiding vrijwilligers en mantelzorgers in de kerkelijke gemeente	14	35
Opzetten van diaconale projecten	11	28
Samenwerken met maatschappelijke organisaties	14	35
Interkerkelijk overleg	11	27
Contact met de lokale overheid	11	27
Anders*	2	5
*Bij “anders” is tweemaal genoemd: signalering van problemen		

Als laatste vraag in de vragenlijsten is nog gevraagd naar mogelijkheden in de samenwerking/afstemming in het kader van informele zorg. Er is gevraagd naar ideeën en aanvullingen of aanvullingen naar aanleiding van het invullen van de vragenlijst. Dit waren open vragen. Niet alle respondenten hebben hier wat ingevuld. Bij samenwerken wordt genoemd: opzetten van projecten, inschakelen daarbij van HiP (Hulp in Praktijk). Het diaconaal platform ziet men als een goede manier van samenwerken. Dat zou nog verder uitgediept kunnen worden. Men zou graag elkaars aanbod willen weten. Ook is genoemd een gezamenlijke hulpdienst en stem naar (gemeentelijke) instanties. Respondenten vinden het moeilijk hun kennis up to date te houden. Zij zouden graag een document willen hebben, dat regelmatig wordt bijgewerkt en waarin een overzicht staat van wat kerken en organisaties doen.

Mobiliseren en het aanleggen van een soort databank van vrijwilligers is genoemd als een suggestie. De complete lijst met opmerkingen die gemaakt zijn door de respondenten is in bijlage 6 opgenomen.

Reactie via e-mail:

“ Kijkje in elkaars keuken nemen. Toernooi (bijv. volleybal) organiseren of thema met workshops. Elkaar daardoor ook beter leren kennen. Weten van elkaar wat je doet”.

Reactie via e-mail:

“Aanbeveling voor lokale overheid: beperk overlegmomenten en vergaderingen etc. Zorg voor makkelijk toegankelijke aanspreekpunten binnen de gemeente”.

Samengevat: Resultaten van het onderzoek

Het onderzoek is uitgezet onder tien kerken van de gemeente Elburg dit is 48 procent van het totale aanbod van kerkgemeenschappen. Daardoor is het een representatief onderzoek.

Er hebben zowel kleine als grote kerken meegedaan.

Hulp en ondersteuning binnen en buiten de kerken lijken goed geregeld en gaan vooral om begeleiding en financiële hulp. Ook praktische begeleiding wordt vrij veel gegeven. Bij concrete projecten binnen de eigen kerk gaat het vooral om diaconaal huisbezoek en ouderenbezoek. Dit heeft waarschijnlijk ook te maken met het feit dat de meeste respondenten diakenen zijn.

Een klein aantal kerken heeft projecten buiten de eigen kerk. Het zijn voor een deel projecten die eenmalig of beperkt worden uitgevoerd en zijn vooral koffieochtenden en een maaltijdproject.

Doelgroepen binnen de kerk zijn voornamelijk ouderen en mensen met financiële problemen, buiten de kerk mensen met verstandelijke beperking, zieken en ouderen.

Er zijn weinig knelpunten of hiaten in het ondersteuningsaanbod aangegeven.

Er is nog weinig afstemming en samenwerking zowel tussen kerken onderling als tussen kerken en organisaties. Als kerken doorverwijzen naar organisaties dan is dit vooral naar de NPV, stichting WIEL en zorgloket Doe 'th.

Kerken zouden vooral meer toerusting en ondersteuning willen hebben over onderwerpen als "juridische/financiële gevolgen van de Wmo" en "hoe verantwoordelijkheden liggen, rol van kerken daarbij".

Hoofdstuk 5 Conclusies

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vraagstelling van het onderzoek. Centrale vraag is: *Wat is het aanbod en de samenhang aan informele zorg vanuit kerken/levensbeschouwelijke instellingen en maatschappelijke instellingen in de gemeente Elburg? Wat moet er gebeuren om een goede samenhang te realiseren in het aanbod van ondersteuning vanuit de verschillende organisaties?*

Per deelvraag wordt dit nu uitgewerkt.

5.1 Onderzoeksgroep en respons

Deelvraag 1: *Welke instanties zijn op dit moment in de gemeente actief op het terrein van informele zorg? Speciaal vraagt de gemeente hierbij aandacht voor de rol van de kerken in de Elburgse samenleving.*

Zowel kerken als maatschappelijke organisaties verlenen informele zorg op allerlei gebieden. Wel zijn er onderlinge verschillen. Kerken richten zich voornamelijk op zorg binnen de eigen kerkgemeenschap, bij organisaties is dit minder gebonden. Dat kerken zich vooral op de eigen kring richten betekent echter geen onwil: kerken willen zich wel richten op hulpvragen in de samenleving maar deze vragen lijken hen nauwelijks te bereiken. Het lijkt er wel op dat evangelische kerkgemeenschappen minder moeite hebben om contacten aan te gaan buiten de eigen kerkgemeenschap dan de wat meer traditionele kerken. Zo heeft de evangelische gemeente de Fontein een voedselbank opgezet en geeft ook aan dat mensen hen steeds beter weten te vinden. Overigens brengt dit onderzoek niet alle informele zorg in beeld die gegeven wordt. Verschillende kerken hebben aangegeven dat er op particulier initiatief veel meer gebeurt dan zij in beeld hebben.

Voor dit onderzoek zijn alle kerkgemeenschappen benaderd die in de gemeente Elburg actief zijn. Deze zijn genoemd in bijlage 1. Van de éénentwintig kerken hebben er tien uiteindelijk meegedaan aan het onderzoek. Zowel grote als kleine kerken hebben meegedaan. Aangenomen kan worden, dat kerken die niet meegedaan hebben met het onderzoek soortgelijke uitkomsten zullen geven. Kerken, die niet meededen waren vaak niet aangesloten bij het diaconaal platform. Mogelijk zijn zij minder bereid tot samenwerken met andere kerken. Het kan ook zijn dat zij alle energie nodig hebben voor hun eigen kerk.

Tijdens het onderzoek bleek dat de term “informele zorg” onduidelijkheid geeft onder de respondenten. Het omschrijven van informele zorg als “zorg en ondersteuning” geeft meer herkenning. Termen die kerken zelf hanteren voor vormen van informele zorg zijn “onderling dienstbetoon”, “zusterhulp” en “omzien naar elkaar”.

De maatschappelijke organisaties zijn zijdelings bij het onderzoek betrokken maar niet met vragenlijsten benaderd. Dit zijn de vrijwilligersorganisaties genoemd in bijlage 2. Omdat de stichting WIEL en zorgloket Doe'th eveneens nauw samenwerken met vrijwilligersorganisaties zijn ook zij bij het onderzoek betrokken. Beiden hebben een spilfunctie op het gebied van informele zorg en de wet Wmo in de lokale samenleving.

5.2 Soorten van zorg, projecten en doelgroepen

Deelvraag 2a: *Welke type informele zorg geven maatschappelijke en kerken, levensbeschouwelijke instellingen? Aan wie wordt informele zorg gegeven (intern /extern)?*

Soorten van zorg

De meeste kerken doen aan verschillende vormen van informele zorg. Er is wel enig verschil tussen kerken onderling. Binnen sommige kerken wordt huishoudelijke ondersteuning geboden, binnen andere kerken niet. Persoonlijke verzorging komt weinig voor. Deze zorg

wordt waarschijnlijk aan professionals overgelaten of aan mantelzorgers. Op het individuele niveau van mantelzorgers is geen onderzoek gedaan.

Aan het begin van het onderzoek, toen gevraagd werd mee te doen, gaven met name kleine kerken aan weinig of niet aan informele zorg te doen. Toch blijkt dit niet uit de onderzoeksresultaten. Kleine kerken bieden ook allerlei soorten van informele zorg. Mogelijk was er onduidelijkheid over het begrip 'informele zorg'. De conclusie kan getrokken worden dat emotionele begeleiding (troosten, luisteren, bemoedigen) en financiële ondersteuning het meest verleend wordt. De ondersteuning wordt gegeven aan zowel mensen binnen als buiten de eigen kerkgemeenschap. Dit past zeker bij de rol, die kerken in de loop van de geschiedenis hebben gehad en blijkbaar nog steeds hebben. Kerken hebben door de eeuwen heen veel gedaan aan zorg en ondersteuning. In het verleden hebben kerken bijvoorbeeld weeshuizen, ziekenhuizen en inrichtingen opgericht (Malda, 2005).

Concrete projecten

Zowel grote als kleine kerken hebben hun eigen projecten binnen hun kerk. Daarin blijkt met name diaconaal huisbezoek veel voor te komen. Binnen de kerken lijken ouderenbezoeken, vervoer e.d. goed geregeld te zijn. De indruk bestaat dat wanneer hulp gevraagd wordt die ook gegeven wordt.

Uit de antwoorden op de vragen in de vragenlijsten lijkt het of er redelijk veel projecten gaande zijn. Tijdens het groepsgesprek met de afgevaardigden van kerken blijkt dat het aantal lopende projecten toch beperkt is. De genoemde projecten waren vaak eenmalig, zijn kortdurend geweest, of inmiddels verzand.

Er een afwachtende houding als het gaat om het opzetten van nieuwe projecten voor mensen buiten de eigen kerk. Blijkbaar kost het moeite om initiatieven te nemen. Men wil graag gevraagd worden en is dan zeker bereid om mee te doen.

Doelgroepen

Binnen kerken komen alle doelgroepen voor waar informele zorg aan verleend wordt. Dit zijn ouderen, zieken, mensen met psychische problemen, een lichamelijke beperking, een verstandelijke beperking, verslavingsproblematiek en mensen met financiële problemen. Verslavingsproblematiek en mensen met psychische problemen worden echter weinig genoemd. Buiten de kerk wordt over het algemeen niet structureel hulp aan bepaalde doelgroepen gegeven, wel is in het groepsgesprek aangegeven dat dit op particulier initiatief van kerkleden zeker gedaan wordt.

Kerken hebben over het algemeen moeite contact te leggen met doelgroepen buiten hun eigen kerk. Mogelijk komt dit ook doordat diaconale taken in de samenleving in de afgelopen tientallen jaren uit hun handen genomen zijn. Kerken zijn het niet meer gewend en de samenleving verwacht het ook niet van hen. De overheid is verantwoordelijk bij situaties als werkloosheid, arbeidsongeschiktheid e.d., maar kerken hebben wel een aanvullende rol die uitvoerend kan zijn (van Hoek-Burgerhart, Jager-Vreugdenhil en Kuiper, 2007). Kerken hebben een signalerende taak, moeten misstanden bij de overheid neerleggen, maar als daar niet op gereageerd wordt zelf initiatieven nemen. Een voorbeeld daarvan is het opzetten van een voedselbank door een kerk. Om een duidelijk beeld te krijgen welke doelgroepen er binnen en buiten de kerk bereikt worden was dit onderzoek niet zo geschikt. Hiervoor is onderzoek nodig onder de kerkleden zelf. Wel kan geconcludeerd worden dat kerken meer informele zorg geven binnen hun eigen kerkelijke kring dan daarbuiten. Dit wordt ondersteund door bijvoorbeeld het onderzoek "Kerk en Caritas" (Roorda-Lukkien, Jager-Vreugdenhil en Kuiper, 2006).

5.3 Afstemming tussen kerken en organisaties

deelvraag 2b: *Is er afstemming tussen maatschappelijke en kerken/levensbeschouwelijke instellingen, wordt er bijvoorbeeld doorverwezen?*

Er is nog weinig afstemming tussen kerken en organisaties. Dit geven zowel kerken als organisaties aan. Het meest wordt door kerken samengewerkt met de NPV (Nederlandse Patiënten Vereniging), deze is van alle vrijwilligersorganisaties het meest bekend bij de kerken. De NPV publiceert ook regelmatig in kerkblaadjes. Zij hebben een grote achterban in kerken. Ook organisaties zouden wel meer afstemming willen hebben met kerken, men ziet daar de voordelen in van het beter verdelen van zorgtaken. Voor een goede afstemming is het van belang dat men kennis heeft van het aanbod. Het blijkt dat de respondenten uit kerken de organisaties wel van naam kennen. Weinig respondenten hebben echter een compleet beeld van het aanbod van organisaties (Zie tabel 4.3a). Logischerwijs volgt hieruit dat er ook weinig wordt doorverwezen.

Samenwerking tussen kerken en organisaties komt sporadisch voor. Een enkele keer worden er afspraken gemaakt over bijvoorbeeld de dag waarop men op bezoek bij een hulpvrager komt. Dit wordt dan op elkaar afgestemd. Het zou goed zijn als dit meer zou gebeuren. Dat vraagt een andere methodische aanpak. Hierbij zou gedacht kunnen worden aan casemanagement (hier heeft één hulpverlener een coördinerende taak in het geheel) of de zogenaamde "Eigen Kracht Conferenties". Bij dit laatste wordt het eigen netwerk van de hulpvrager optimaal ingeschakeld, en kan dus ook afgesproken worden welke rol kerken en kerkleden kunnen spelen in de informele zorg rond een hulpvrager. Het is niet helemaal duidelijk of er overlap is in de zorg die gegeven wordt. Organisaties konden hierover geen uitspraken doen, maar het vermoeden is dat dit wel voorkomt. Een voorbeeld is dat bij één hulpvrager meerdere instanties (kerken of organisaties) over de vloer komen zonder dat men het van elkaar weet. Kerken zijn wel bereid tot samenwerken met organisaties, dit wordt verder uitgewerkt in de conclusies van deelvraag 3.

Knelpunten en hiaten in het ondersteuningsaanbod

Er zijn weinig antwoorden gegeven op de vraag naar knelpunten en hiaten. Uit voorgaande blijkt dat er weinig kennis is over elkaars aanbod. Als er weinig kennis is dan mist het overzicht op het gehele aanbod aan ondersteuning. Dat maakt het dan ook lastig om aan te geven of er knelpunten of hiaten zijn. In het groepsgesprek met afgevaardigden van de kerken kwam naar voren dat het voor kerken vaak niet duidelijk is wie een hulpvraag heeft buiten hun eigen kerk. Dat maakt het moeilijk om deze mensen te benaderen. Men zou dit wel willen maar geeft aan hierbij wel hulp nodig te hebben van bijvoorbeeld de lokale overheid.

Samengevat is de conclusie dat er nog weinig afstemming is. Binnen de kerkgemeenschappen lijkt dit niet nodig, iedere kerk heeft met de meeste doelgroepen te maken en voelt zich daar zelf verantwoordelijk voor. Voor de doelgroepen buiten de kerkgemeenschappen is er weinig afstemming, men kent elkaars aanbod nauwelijks. Een voorbeeld uit de vragenlijst is dat iemand aangaf dat er wel bereidheid was tot het opzetten van een Voedselbank. De evangeliegemeente Fontein heeft echter al een Voedselbank opgezet voor minder draagkrachtigen.

5.4 Afstemming en samenwerking

Deelvraag 3. Wat moet er gebeuren om een goede afstemming en samenwerking (=samenhang) te realiseren in het aanbod van ondersteuning vanuit de verschillende organisaties? Welke extra inzet is daarvoor nodig?

Kerken onderling

Er is tussen kerken onderling weinig kennis van elkaars aanbod aan hulp en ondersteuning. Er wordt incidenteel met elkaar samengewerkt. De bereidheid om samen te werken is groot bij de kerken die meegedaan hebben aan het onderzoek. Hoe dit vorm gegeven kan worden blijft onduidelijk. Het diaconaal platform lijkt een goed begin om met elkaar samen te werken, maar heeft tot nu toe weinig concreets opgeleverd. Het lijkt of er gewacht wordt tot iemand een initiatief neemt, mogelijk is een externe partij nodig.

Kerken en organisaties

Waar het gaat om hulp en ondersteuning vindt er tussen kerken en organisaties nauwelijks afstemming en samenwerking plaats. De bereidheid tot samenwerken met organisaties is wel groot. Een eerste begin is gemaakt doordat een afgevaardigde van het diaconaal platform nu aanwezig is op de vergaderingen van het lokale platform (overlegorgaan van lokale organisaties). Het is nog niet zo dat er een afgevaardigde van dit lokale platform deelneemt aan het diaconale platform.

Kerken en lokale overheid

Kerken geven wel aan, dat ze graag een toegankelijk aanspreekpunt bij de gemeente zouden willen hebben. Mogelijk is de bereikbaarheid van de gemeente een probleem voor kerkelijke ambtsdragers, zij hebben vaak overdag een betaalde baan, het kerkenwerk vindt vaak 's avonds plaats.

Manieren van samenwerking

Onze conclusie is dat er zeker behoefte is om op verschillende manieren samen te werken. Er is vooral behoefte aan uitwisselen van ervaringen, doorverwijzen naar elkaar, samen ontwikkelen van activiteiten of opzetten van een hulpverleningsdienst.

Extra inzet

Respondenten geven regelmatig aan te weinig kennis van zaken te hebben. Hieronder wordt verstaan het geheel aan informele zorg, weten wat organisaties te bieden hebben, welke mogelijkheden de lokale overheid heeft. Er is behoefte aan voorlichting over juridische en financiële gevolgen van de Wmo. Men wil weten waar de verantwoordelijkheden van de lokale overheid liggen. Welke rechten en plichten zijn er? Van welke voorzieningen kunnen mensen gebruik maken?

Ook zou men toegerust willen worden voor het opzetten van diaconale projecten. Er is hulp nodig bij de samenwerking met maatschappelijke organisaties.

Samengevat: Conclusies

In Elburg zijn éénentwintig kerken actief en zes maatschappelijke organisaties die informele zorg verlenen. Er hebben tien kerken meegedaan aan het onderzoek.

Kerken verlenen vooral zorg binnen de eigen kerk. Zij komen weinig in aanraking met hulpvragen van buiten de eigen kerk.

Er is weinig afstemming en samenwerking tussen kerken onderling en kerken en organisaties. Voornaamste oorzaak lijkt te zijn het onvoldoende op de hoogte zijn van het aanbod aan zorg en ondersteuning.

Er is veel bereidheid tot samenwerken. Kerken willen hierbij toegerust en ondersteund worden. Men zou graag meer willen weten over juridische en financiële gevolgen van de Wmo, onderlinge verantwoordelijkheden en welke voorzieningen er zijn. Ook zou men toerusting willen bij het opzetten van diaconale projecten.

Hoofdstuk 6 Aanbevelingen

Als doelstelling van dit onderzoek is geformuleerd: “te komen tot praktische aanbevelingen waarmee de gemeente Elburg nog beter samenhangend lokaal beleid kan voeren op het gebied van informele zorg”. Om samenhangend beleid te kunnen maken is het belangrijk te kijken wat aan krachten al aanwezig is en deze krachten te verstevigen. Krachten liggen bijvoorbeeld in de bestaande sociale verbanden die er al zijn. In de samenleving van Elburg zijn de kerken belangrijke sociale verbanden. Door de Wmo worden gemeenten gestimuleerd om meer gebruik te maken van die bestaande sociale verbanden. De aanbevelingen komen voort uit de conclusies die in voorgaande paragrafen zijn beschreven en zijn er op gericht om krachten die er zijn nog meer te verstevigen en uit te breiden. Behalve aanbevelingen aan de gemeente Elburg zijn ook aanbevelingen gedaan aan de kerkgemeenschappen en aan de maatschappelijke organisatie.

6.1 Aanbevelingen voor de lokale overheid

1. In communicatie met kerken is het belangrijk aan te sluiten bij het taalgebruik dat binnen kerken gebruikelijk is. Zo is bijvoorbeeld “informele zorg” een verwarrend begrip voor kerken.

Kerken hebben hun eigen taalgebruik en hierdoor ontstaat vaak miscommunicatie. Zo kunnen ‘kerkgangers’ zich niet aangesproken voelen terwijl het wel over hen gaat. Ook ambtsdragers als ouderlingen en diakenen zien hun taken niet als vrijwilligerswerk. Dat kan betekenen dat men denkt mensen aan te spreken maar hen toch niet bereikt. In het aanbieden van ondersteuning, voorlichting o.i.d. moet daarmee rekening worden gehouden. De term ‘informele zorg’ wordt vaker gebruikt door overheden en instanties. Binnen kerken zijn termen als “onderling dienstbetoon”, “omzien naar elkaar” gebruikelijk. Het is daarom van belang te omschrijven wat men bedoelt, bijvoorbeeld door concrete voorbeelden te geven.

2. Help kerken om die dingen te doen waar ze goed in zijn en die bij hen passen. Sluit aan bij waar kerken staan.

Kerken zijn heel verschillend. Sommige zijn er meer op gericht om dingen binnen de eigen gemeente goed geregeld te hebben. Andere kerken kunnen soms meer omdat ze meer vrijwilligers hebben of meer naar buiten gericht zijn. Het is goed om als lokale overheid en als kerken hier rekening mee te houden. Kerken die meer gericht zijn op het onderlinge dienstbetoon kunnen niet plotseling allerlei projecten uitvoeren voor mensen buiten hun eigen kerkgemeenschap. Gekeken moet worden waar kerken staan in hun dienstbetoon en daar op aansluiten. Geef ondersteuning op maat. Bijvoorbeeld een kleine hulpvraag wil een kerk die meer naar binnen is gericht vaak wel uitvoeren. Een uitgebreide hulpvraag kan beter bij kerken neergelegd worden die daar al meer ervaring mee hebben.

3. Wacht niet tot kerken zelf initiatieven gaan nemen. Doe een beroep op kerken, leg hulpvragen bij hen neer. Maak hen duidelijk wat zij kunnen betekenen.

Kerken hebben aangegeven dat de lokale overheid bij het formuleren van Wmo beleid gezegd heeft hen in de toekomst nodig te hebben. Zij willen ook graag weten op welke terreinen en gebieden dat dan zou kunnen. Voor kerken ligt hier nog veel onduidelijkheid. Formuleer daarom concreet wat zij zouden kunnen betekenen. Kerken zijn zeker bereid een rol in te nemen op het gebied van informele zorg. Geef aan bij de kerken welke plaats de lokale overheid wil toekennen aan de kerken in de gemeente.

4. Schakel voor projecten of brede hulpvragen het diaconaal platform in.

Kerken hebben veel ervaring in het geven van hulp en ondersteuning. Maak gebruik van deze ervaring. Voor één kerk is het opzetten van een project vaak te veel, kerken kunnen met hun specifieke kennis en vaardigheden elkaar versterken. De ene kerk heeft meer ervaring met organiseren, een andere kerk is beter in het bereiken van mensen en een derde is praktischer gericht. Samen, in het diaconale platform, staan ze sterk.

5. Voldoe aan de vraag van kerken aan meer informatie.

Kerken hebben aangegeven veel behoefte te hebben aan informatie. Hierbij werd gedacht aan kennis over de Wmo. Kerken willen hier ook bij betrokken zijn. Een ander punt is dat men wil weten waar de verantwoordelijkheden liggen, op welke voorzieningen mensen recht hebben. Organiseer voor dergelijke onderwerpen eventueel bijeenkomsten toegespitst op de lokale situatie. Betrek hierbij zowel kerken als organisaties. Kerken vormen zelf voor hun doelgroepen doorverwijzers, betrek ze in activiteiten rond “het geven van informatie, advies en cliëntondersteuning” (prestatieveld 3)

Kerken zouden graag een vast aanspreekpunt bij de gemeente willen hebben. Dat zou iemand moeten zijn die ook goed op de hoogte is van kerkelijke processen en ontwikkelingen. Deze moet goed bereikbaar zijn, misschien ook wel buiten ‘kantoortijden’ Gebleken is dat informatieloket Doe ‘th vrij slecht bekend is bij diakenen, breng dit meer onder de aandacht. Dit zal steeds herhaald moeten worden omdat diakenen na een aantal jaren wisselen.

6. Breng het ondersteuningsaanbod aan formele en informele zorg van instanties, kerken en organisaties in kaart.

Maak een duidelijk overzicht waarin staat wat instanties, kerken en organisaties doen. Het is vooral van belang dat dit overzicht actueel blijft. Hierbij kan gedacht worden aan een jaarlijks uitgegeven document, dat ook digitaal beschikbaar is. Dit zou een taak kunnen zijn voor degene die bij de gemeente het aanspreekpunt voor de kerken is (zie aanbeveling 5).

7. Faciliteer en stimuleer een nieuwe methodische aanpak om informele zorg te optimaliseren

Bij intensieve en langdurige informele zorg is afstemming en samenwerking van essentieel belang. Door taken te verdelen is het beter vol te houden voor betrokkenen. Hiervoor is overzicht en aansturing nodig. Dit zou in de vorm van casemanagement kunnen. Hierbij

heeft één persoon de coördinatie over allen die betrokken zijn bij de hulpverlening. Dit kunnen maatschappelijke organisaties of kerkelijke vrijwilligers zijn. Een andere methodiek is de zogenaamde “Eigen Kracht Conferentie”. Bij deze methodiek wordt gebruik gemaakt van het netwerk rondom de hulpvrager en dit netwerk wordt gestimuleerd om op den duur zelfstandig de hulp en ondersteuning te verlenen.

6.2 Aanbevelingen voor kerken en maatschappelijke organisaties

1. Wijkadoptie door kerken

Koppel praktische hulpvragen aan de kerk die in de wijk of buurt van de hulpvrager(s) staat. Leg samen vast welke kerk aanspreekpunt voor welke buurt kan zijn. Dit zou een manier kunnen zijn tot betere afstemming tussen kerken onderling. Betrek hierbij, zo mogelijk, de kerken die niet aangesloten zijn bij het diaconaal platform. Haak zo mogelijk hierbij aan bij maatschappelijke organisaties.

2. Zorg als kerken en organisaties voor aantrekkelijke en informatieve websites.

Voor iedere organisatie en kerk is het van belang, dat zij een duidelijke, aantrekkelijke en bijgewerkte website hebben. Dit geldt ook voor stichting WIEL en informatieloket Doe 'th. Op die manier worden meer mensen bereikt. Er wordt steeds meer gebruik gemaakt van digitale informatievoorziening. Bouw deze websites eventueel uit met een meer interactieve digitale omgeving met ruimte voor directe uitwisseling van informatie en ervaringen. Wissel als kerken en organisaties informatiefolders over eigen activiteiten uit. Dit vergroot de kennis van het aanbod.

3. Afgevaardigde van lokaal platform deel laten nemen aan diaconaal platform.

Op dit moment is het zo dat een afgevaardigde van het diaconaal platform de vergaderingen van het lokale platform bijwoont. Dit zou ook omgekeerd moeten gebeuren, dat wil zeggen: een afgevaardigde van het lokale platform woont de vergaderingen van het diaconale platform bij. Terugkoppeling naar het eigen platform is van belang. Beleg zonodig (bijvoorbeeld jaarlijks) ook een gezamenlijke vergadering, maar vaak voor teveel vergaderen.

Literatuur

- Baarda, D.B., de Goede, M.P.M., Teunissen, J. (2005) *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen: Wolters – Noordhof.
- Baarda, D.B., de Goede, M.P.M. (1997) *Basisboek Methoden en Technieken. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*. Groningen: Wolters - Noordhof.
- Baarda, D.B., de Goede, M.P.M., van der Meer, A.G. E. (2007) *Basisboek interviewen. Handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews*. Groningen: Wolters – Noordhof.
- Boer, A de (red.) (2007) *Toekomstverkenning informele zorg*. Den Haag: SCP
- Devilee, J. (2008) *Vrijwillig verzorgd. Over vrijwilligerswerk voor zorgbehoevenden en mantelzorgers buiten de instellingen*. Den Haag : SCP.
- Eerten, M.E. van (2007) *Vele gezichten van de Wmo*. Den Haag: Reed Business.
- Gemeente Elburg (2007) *Kader nota Wmo- beleidsplan Elburg*.
- Gemeente Elburg (2007) *Verkenkende notitie Prestatievelden Wmo*.
- Gemeente Elburg (2008) *Beleidsplan Wmo*.
- Gemeente Elburg (2008) *Actieplan mantelzorg 2008/2009*.
- Grit, R. (2005) *Projectmanagement* Groningen: Wolters – Noordhof.
- Houten, G. van, Tuynman, H., Gilsing, R. (2008) *Eerste tussenrapportage Wmo evaluatie. De invoering van de Wmo: gemeentelijk beleid in 2007*. Den Haag: SCP.
- Hoek-Burgerhart, E., Jager-Vreugdenhil, M., Kuiper, R. (2007) *Nabije naasten. Kerken actief in lokaal diaconaat*. Barneveld: De Vuurbaak.
- Kuiper, R. en Visser, C. (red.) (2005) *Over de schutting. Op weg naar nieuwe solidariteit*. Barneveld: De Vuurbaak.
- <http://www.kerkenwmo.nl/>.
- <http://www.invoeringwmo.nl/WMO/nl-Nl/>.
- Jansen, E.P.W., Joostens, Th.H., (1998) *Enqueteren. Het opstellen en gebruiken van vragenlijsten*. Groningen: Wolters – Noordhof.
- Koning, G.M., (1996) *De verzorgingsstaat voorbij. Over grondsslagen van de sociale zekerheid*. Nunspeet: Marnix van St. Aldegondestichting.

Malda, I.M. (2005) *Diaconale presentatie in de 20^e eeuw*. Niet gepubliceerd, werkdocument Centrum voor Samenlevingsvraagstukken, Gereformeerde Hogeschool.

Malda, I.M., Jager-Vreugdenhil M. (2008) *Kerk en Wmo. Een onderzoek naar de behoefte aan toerusting of ondersteuning van kerkelijke betrokkenen en gemeenteambtenaren op het thema 'Kerk en Wmo'*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken, Gereformeerde Hogeschool.

Pemper, E., Scholten, C., Oudenampsen, D., e.a. (2006). *Hoe stevig is het cement? Positie van vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties in de zorg*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/NIZW.

Roorda-Lukkien, C., Jager-Vreugdenhil, M. en Kuiper, R. (2006) *Kerk en Caritas. Een onderzoek naar vrijwilligerswerk en mantelzorg in vier orthodox- protestante kerken*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken, Gereformeerde Hogeschool.

http://www.rivm.nl/vtv/object_document/o1989n29839.html.

Schuyt, C.J.M. (1991) *Op zoek naar het hart van de verzorgingsstaat*. Leiden: Stenfert Kroese.

Struijs, A.J. (2006) *Informeel zorg, het aandeel van mantelzorgers en vrijwilligers in langdurige zorg*. Zoetermeer: RVM.

Swanborn, P. G. (2002) *Basisboek sociaal onderzoek*. Amsterdam: Boom.

VWS (2007) *Voor elkaar. Beleidsbrief Mantelzorg en Vrijwilligerswerk 2008-2011*. Den Haag: VWS.

Verhoeven, N. (2005). *Wat is onderzoek?*. Amsterdam: Boom onderwijs.

Bijlagen

Bijlage 1 Lijst van kerken/levensbeschouwelijke instellingen

Kerken/levensbeschouwelijke instellingen die meegedaan hebben aan het onderzoek

Aangesloten bij het diaconaal platform:

- Hersteld hervormde kerk Doornspijk
- Christelijk Gereformeerde kerk Elburg
- Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt 't Harde
- Geloofsgemeenschap Luctor et Emergo , locatie Elburg
- Evangelische gemeente De Fontein 't Harde
- Gereformeerde Kerk Elburg
- Vrije evangelische gemeente Elburg
- Gereformeerde Kerk Doornspijk
- Hervormde Kerk Elburg
- Hervormde Kerk Elim 't Harde
- Maranathakerk 't Harde
- Rafaëlgemeenschap Elburg

Niet aangesloten bij het diaconaal platform:

- Vergadering van gelovigen
- Christelijk gereformeerde Kerk Doornspijk

Kerken/levensbeschouwelijke instellingen die wel zijn benaderd maar niet meegedaan hebben aan het onderzoek

- Evangeliegemeente Oase
- Vrijzinnige geloofsgemeenschap NPB Elburg
- Stichting evangelisatie kerkbelang
- Leger des Heils (kerkgenootschap)
- Oecumenische Knobbels, gemeente 't Harde
- Rooms katholieke kerk Elburg

Bijlage 2 Lijst van maatschappelijke organisaties die binnen gemeente Elburg actief zijn

Maatschappelijke organisaties die binnen de gemeente Elburg actief zijn:

- KBO (Katholieke Bond Ouderen)
- PCOB (Protestants Christelijke Ouderen Bond)
- NPV (Nederlands Patiënten Vereniging)
- Stichting Vrijwillige Hulpdienst (Stichting Graag Gedaan)
- Rode Kruis
- Zonnebloem
- Stichting WIEL (Welzijn in Elburg)
- Zorgloket Doe 'th

Bijlage 3 brieven

Zwolle, 11 maart, 2009

Aan afgevaardigden diaconaal platform
Gemeente Elburg

Geachte mevrouw, meneer,

Op de vergadering van het diaconaal platform d.d 28.01.2009 hebben wij iets verteld over het onderzoek waar wij – twee deeltijdstudenten Social Work aan de Gereformeerde Hogeschool te Zwolle- mee bezig zijn in het kader van ons afstudeeronderzoek. Wij hebben toen aangegeven schriftelijke vragenlijsten uit te willen zetten en n.a.v. de uitslagen hiervan verdiepende gesprekken te gaan houden. Wij vinden het fijn, dat toen de medewerking van de afgevaardigden bij ons onderzoek is toegezegd.

Wij voeren ons onderzoek uit vanuit het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken van de Gereformeerde Hogeschool. In opdracht van de gemeente Elburg onderzoeken wij de informele zorg door (kerkelijk) vrijwilligers en mantelzorgers binnen Elburg. In dit onderzoek richten wij ons vooral op de zorg zoals die binnen en vanuit kerken/levensbeschouwelijke instellingen wordt gegeven. Daar horen ook bij: diaconale zorg en onderling dienstbetoon tussen gemeenteleden.

Om deze zorg en de samenhang met andere organisaties goed in beeld te krijgen willen wij een vragenlijst laten invullen door diakenen en anderen die binnen de kerken/levensbeschouwelijke instellingen van Elburg betrokken zijn bij diaconale taken. Over de uitslag van de vragenlijsten willen wij vervolgens graag doorpraten met een aantal “sleutelfiguren” uit de kerken. Hierbij denken wij aan de afgevaardigden in het diaconaal platform of degenen die nauw betrokken zijn bij het beleid van diaconale taken (bijvoorbeeld wijkcoördinator, zusterhulpcoördinator, predikant). Dit zullen groepsgesprekken zijn van ongeveer één of anderhalf uur.

Volgende week zullen wij n.a.v. deze brief telefonisch contact met u opnemen met de volgende vragen:

- 1 Wilt u meewerken aan ons onderzoek door de vragenlijsten in uw kerkelijke gemeente uit te zetten en weer in te nemen onder diakenen/anderen die belast zijn met diaconale taken? Dit zal zijn in de periode van 23 maart tot 11 april 2009.
Graag horen we ook van u hoeveel vragenlijsten u hiervoor nodig heeft.
- 2 Bent u zelf bereid mee te doen aan een groepsgesprek of kunt u iemand benaderen uit uw kerkelijke gemeente, die dat zou willen? Deze gesprekken willen wij plannen in de periode van 11 tot 22 mei 2009

Uiteraard kunt u ook voor vragen en/of opmerkingen zelf contact met ons opnemen.
Met vriendelijke groet,

Marleen Kloppenburg – Hobbelink
Hogenkampsweg 7
8022 DA Zwolle
Email: MIHobbelink@gh-gpc.nl
Tel. 038 4547234

Akkie Wiskerke -Oostra
Romano 15
8084 EA 't Harde
Email: akkie@wiskerke.biz
Tel. 0525 750911

Zwolle, 11 maart 2009

Aan contactpersonen kerken/levensbeschouwelijke instellingen
Gemeente Elburg

Geachte mevrouw, meneer,

Hierbij willen wij u graag betrekken en uw medewerking vragen voor een onderzoek dat wij uitvoeren in het kader van ons afstudeeronderzoek van de opleiding Social Work aan de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle.

Wij doen ons onderzoek vanuit het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken van de Gereformeerde Hogeschool. In opdracht van de gemeente Elburg onderzoeken we de informele zorg door (kerkelijk) vrijwilligers en mantelzorgers binnen de gemeente Elburg. In dit onderzoek wordt met name aandacht gevraagd voor de zorg zoals die binnen en vanuit kerken/levensbeschouwelijke instellingen wordt gedaan. Daar horen ook bij: diaconale zorg en onderling dienstbetoon tussen gemeenteleden.

Om deze zorg en de samenhang met andere organisaties goed in beeld te krijgen willen wij een vragenlijst laten invullen door diakenen en anderen die binnen de kerken/levensbeschouwelijke instellingen van Elburg betrokken zijn bij diaconale taken. Over de uitslag van de vragenlijsten willen wij vervolgens graag doorpraten met een aantal "sleutelfiguren" uit de kerken. Hierbij denken wij aan degenen die nauw betrokken zijn bij het beleid van diaconale taken (bijvoorbeeld wijkcoördinator, zusterhulpcoördinator, predikant/pastoor). Dit zullen groepsgesprekken zijn van ongeveer één of anderhalf uur.

Volgende week zullen wij n.a.v. deze brief telefonisch contact met u opnemen met de volgende vragen:

- 1 Wilt u meewerken aan ons onderzoek door de vragenlijsten in uw kerkelijke gemeente/parochie willen uit te zetten en weer innemen onder diakenen/anderen die belast zijn met diaconale taken? Dit zal zijn in de periode van 23 maart tot 11 april 2009. Graag horen we ook van u hoeveel vragenlijsten u hiervoor nodig heeft.
- 2 Bent u zelf bereid mee te doen aan een groepsgesprek of kunt u iemand benaderen uit uw kerkelijke gemeente, die dat zou willen? Deze gesprekken willen wij plannen in de periode van 11 tot 22 mei 2009.

Uiteraard kunt u ook voor vragen en/of opmerkingen zelf contact met ons opnemen.
Met vriendelijke groet,

Uiteraard kunt u ook voor vragen en/of opmerkingen zelf contact met ons opnemen.
Met vriendelijke groet,

Marleen Kloppenburg – Hobbelink
Hogenkampsweg 7
8022 DA Zwolle
Email: MIHobbelink@gh-gpc.nl
Tel. 038 4547234

Akkie Wiskerke -Oostra
Romano 15
8084 EA 't Harde
Email: akkie@wiskerke.biz
Tel. 0525 750911

Zwolle, 23 maart 2009

Geachte mevrouw, meneer,

Hierbij willen wij u graag betrekken en uw medewerking vragen voor een onderzoek dat wij uitvoeren in het kader van ons afstudeeronderzoek van de opleiding Social Work aan de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle.

Wij doen ons onderzoek vanuit het Centrum van Samenlevingsvraagstukken van de Gereformeerde Hogeschool. In opdracht van de gemeente Elburg onderzoeken wij de informele zorg door (kerkelijk) vrijwilligers binnen de gemeente Elburg. In dit onderzoek wordt met name aandacht gevraagd voor de zorg zoals die binnen en vanuit kerken/levensbeschouwelijke instellingen wordt gedaan. Daar horen ook bij: diaconale zorg en onderling dienstbetoon tussen gemeenteleden.

Om deze zorg en de samenhang met andere organisaties goed in beeld te krijgen willen wij een vragenlijst laten invullen door diakenen en anderen die binnen de kerken/levensbeschouwelijke instellingen van Elburg betrokken zijn bij diaconale taken. Wij willen u vriendelijk vragen deze vragenlijst in te vullen en weer in te leveren bij de contactpersoon van uw kerkelijke gemeenschap. Het invullen van deze vragenlijst kost u ongeveer een kwartier. Heeft u vragen of opmerkingen bij de vragenlijst, dan kunt u contact met ons opnemen per e-mail of per telefoon.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

Marleen Kloppenburg – Hobbelink
Email: MIHobbelink@gh-gpc.nl
Tel. 038 4547234

Akkie Wiskerke - Oostra
Email: akkie@wiskerke.biz
Tel. 0525 750911

Bijlage 4 Vragenlijst

Vragenlijst over informele zorg in kerkgemeenschappen binnen de gemeente Elburg

Toelichting

De gemeente Elburg wil ondersteuning bieden aan hen die informele zorg geven. De gemeente heeft onvoldoende zicht op wat er aan zorg gegeven wordt binnen en vanuit kerkgemeenschappen. Met kerkgemeenschappen bedoelen we binnen deze vragenlijst alle organisaties die in de gemeentegids van de gemeente Elburg vermeldt staan als 'kerken en levensbeschouwelijke instellingen'.

Met deze vragenlijst willen we inzicht krijgen wat kerkgemeenschappen doen om kwetsbare mensen te ondersteunen.

Deze vragenlijst is bedoeld voor diakenen en anderen die actief zijn in het organiseren van hulp en zorg binnen kerkgemeenschappen en vanuit de kerkgemeenschappen naar buiten toe.

Wij stellen het bijzonder op prijs als u deze vragenlijst wilt invullen. Het invullen van deze lijst vraagt ongeveer 10-15 minuten van uw tijd.

Deel 1 Algemene vragen

1. Wat is uw geslacht? ☐ man
☐ vrouw
2. Wat is uw leeftijd? ☐ jonger dan 25
☐ 25-45
☐ 45-65
☐ ouder dan 65
3. In welke woonkern/woonplaats woont u?
☐ Elburg ☐ Hoge Enk
☐ Doornspijk ☐ Oostendorp
☐ 't Harde ☐ anders nl.
4. Welk ambt, of welke functie bekleedt u binnen uw kerkgemeenschap? Of aan welke commissie neemt u deel?
5. Van welke kerkgemeenschap bent u lid?

☐ Hervormde kerk	☐ Vergadering van Gelovigen
☐ Hersteld hervormde kerk	☐ Geloofsgemeenschap Lucter et Emergo
☐ Gereformeerde kerk	☐ Vrijzinnige Geloofsgemeenschap
☐ Geref vrijgemaakt kerk	☐ Oecumenische Knobbel gemeente
☐ Chr. Gereformeerde kerk	☐ Katholieke kerk
☐ Leger des Heils	☐ Rafaël Gemeenschap Elburg
☐ Evangelische Gemeente	☐ anders nl...
6. In welke woonkern is deze kerkgemeenschap gevestigd?

☐ Elburg	☐ Hoge Enk
☐ Doornspijk	☐ Oostendorp
☐ 't Harde	☐ anders nl...

7. Hoeveel leden heeft de kerkgemeenschap waar u lid van bent?

☐ minder dan 50	☐ 500-750
☐ 50-250	☐ 750-1000
☐ 250-500	☐ meer dan 1000

Deel 2 vragen over de organisatie van het verlenen van informele zorg.

Dit gedeelte gaat over de informele zorg die kerkgemeenschappen en maatschappelijke organisaties geven.

Informele zorg is het best te omschrijven als hulp die vrijwillig en onbetaald gegeven wordt

8a. Welke hulp en ondersteuning wordt gegeven aan mensen **binnen** uw kerkgemeenschap?

- ☐ Huishoudelijke ondersteuning (bijv. schoon-maken, de was doen, boodschappen)
- ☐ Persoonlijke verzorging (bijv. baden, douchen, aankleden)
- ☐ Begeleiding (bijv. troosten, luisteren)
- ☐ Praktische begeleiding (bijv. het regelen van zaken, vervoer)
- ☐ Technische ondersteuning (bijv. klussen in huis, in de tuin werken)
- ☐ Financiële ondersteuning (bijv. hulp bij administratie, financiële steun)
- ☐ anders nl..

8b. Zijn er concrete projecten, in het kader van informele zorg, die uw kerkgemeenschap uitvoert **binnen** uw eigen kerkgemeenschap ?(bijvoorbeeld zusterhulp, diaconaal huisbezoek, ouderenbezoek)

9a. Welke hulp en ondersteuning wordt gegeven aan mensen **buiten** uw kerkgemeenschap?

- ☐ Huishoudelijke ondersteuning (bijv. schoonmaken, de was doen, boodschappen)
- ☐ Persoonlijke verzorging (bijv. baden, douchen, aankleden)
- ☐ Begeleiding (bijv. troosten, luisteren)
- ☐ Praktische begeleiding (bijv. het regelen van zaken, vervoer)
- ☐ Technische ondersteuning (bijv. klussen in huis, in de tuin werken)
- ☐ Financiële ondersteuning (bijv. hulp bij administratie, financiële steun)
- ☐ anders nl.

9b. Zijn er concrete projecten, in het kader van informele zorg, die uw kerkgemeenschap uitvoert **naar buiten toe**?(bijvoorbeeld open koffieochtenden, maaltijdprojecten, sportproject in een achterstandswijk)

10. Met welke doelgroepen voor informele zorg heeft u **binnen uw kerkgemeenschap en buiten uw kerkgemeenschap** vooral te maken?

Kruis maximaal drie doelgroepen aan in elke kolom, kies daarbij de meest voorkomende doelgroepen

	binnen de kerk	buiten de kerk
ouderen(55+)	☐	☐
chronisch zieken/terminaal zieken	☐	☐
kortdurend zieken	☐	☐
mensen met psychische problemen	☐	☐
mensen met een verstandelijke beperking	☐	☐
mensen met een lichamelijke beperking	☐	☐
mensen met een verslavingsproblematiek	☐	☐
mensen met financiële problemen	☐	☐
anders nl.	☐	☐

Deel 3 De samenhang van de informele zorg in de gemeente Elburg.

Dit deel gaat over de samenhang tussen de verschillende organisaties in gemeente Elburg die informele zorg verlenen of ondersteuning voor informele zorg verlenen. Met samenhang bedoelen we hier of er afstemming is op elkaars aanbod aan informele zorg, of men samenwerkt met andere kerkgemeenschappen en/of maatschappelijke organisaties of naar elkaar verwijst

12. Onderstaande maatschappelijke organisaties verlenen informele zorg in de gemeente Elburg. Kunt u per organisatie aangeven welke dienstverlening u van hen kent?

- ☐ KBO (Katholieke Bond Ouderen).
- ☐ PCOB (Protestants Christelijk Ouderen Bond)
- ☐ NPV (Nederlandse Patiënten Vereniging)
- ☐ Stichting vrijwillige Hulpdienst (Stichting Graag Gedaan)
- ☐ Rode Kruis
- ☐ Zonnebloem
- ☐ Stichting WIEL (Welzijn in Elburg)
- ☐ Zorgloket Doe 'th

13. Komt u knelpunten tegen in het ondersteuningsaanbod van informele zorg, of mist u vormen van ondersteuning? Zoja, welke knelpunten, of wat mist u?

14. Naar welke van de volgende organisaties heeft u wel eens doorverwezen?

☐ KBO (Katholieke Bond Ouderen)	☐ Zonnebloem
☐ PCOB (Protestants Christelijk Ouderen Bond)	☐ Stichting WIEL (Welzijn in Elburg)
☐ NPV (Nederlandse Patiënten Vereniging)	☐ Zorgloket Doe 'th
☐ Stichting vrijwillige Hulpdienst (Stichting Graag Gedaan)	☐ ik verwijs nooit door.
☐ Rode Kruis	☐ anders nl.

15. Met welke van de volgende organisaties werkt u wel eens samen?

☐ KBO (Katholieke Bond Ouderen)	☐ Zonnebloem
☐ PCOB (Protestants Christelijk Ouderen Bond)	☐ Stichting WIEL (Welzijn in Elburg)
☐ NPV (Nederlandse Patiënten Vereniging)	☐ Zorgloket Doe 'th

- ☐ Stichting vrijwillige Hulpdienst
(Stichting Graag Gedaan)
- ☐ Rode Kruis

- ☐ Ik heb geen behoefte aan samenwerking
- ☐ anders n

16. Van welke van de volgende kerkgemeenschappen in de gemeente Elburg kent u het aanbod aan ondersteuning op het terrein van informele zorg?

☐ Hervormde kerk	☐ Vergadering van Gelovigen
☐ Hersteld hervormde kerk	☐ Geloofsgemeenschap Lucter et Emergo
☐ Gereformeerde kerk	☐ Vrijzinnige Geloofsgemeenschap
☐ Geref. Vrijgemaakte kerk	☐ Oecumenische Knobbel gemeente
☐ Chr. Gereformeerde kerk	☐ Katholieke kerk
☐ Leger des Heils	☐ Rafaël Gemeenschap Elburg
☐ Evangelische Gemeente	☐ anders nl

17. Met welke van de volgende kerkgemeenschappen heeft u wel eens samengewerkt als het gaat om informele zorg, of projecten in het kader van informele zorg?

☐ Hervormde kerk	☐ Vergadering van Gelovigen
☐ Hersteld hervormde kerk	☐ Geloofsgemeenschap Lucter et Emergo
☐ Gereformeerde kerk	☐ Vrijzinnige Geloofsgemeenschap
☐ Geref. Vrijgemaakte kerk	☐ Oecumenische Knobbel gemeente
☐ Chr. Gereformeerde kerk	☐ Katholieke kerk
☐ Leger des Heils	☐ Rafaël Gemeenschap Elburg
☐ Evangelische Gemeente	☐ anders nl

Beantwoordt de volgende vragen met **ja of nee**

18a. Zou u willen samenwerken met andere kerkgemeenschappen bij diaconale projecten? ja ☐ nee ☐

18b. Zou u willen samenwerken met maatschappelijke organisaties? ja ☐ nee ☐

19. Wat zijn de belangrijkste manieren waarop u zou willen samenwerken met kerkgemeenschappen en of maatschappelijke organisaties?(wilt u maximaal 3 antwoorden geven?)

☐ Uitwisseling ervaringen	☐ Doorverwijzen naar elkaars hulpverleningsdiensten
☐ Uitwisseling vrijwilligers	☐ Ondersteuning vrijwilligers/mantelzorgers
☐ Samen ontwikkelen van activiteit-, of hulpverleningsdienst	☐ Verzekering vrijwilligers
☐ Ik heb geen behoefte aan samenwerking	☐ anders nl

20. Over welke van de onderstaande onderwerpen zou u verdere toerusting of ondersteuning willen? **Meerdere antwoorden mogelijk.**

- ☐ Geen, ik weet er voldoende vanaf
- ☐ De (juridische/financiële) gevolgen van de Wmo
- ☐ Hoe de verantwoordelijkheden liggen en wat de rol van de kerk moet/- kan zijn
- ☐ Inventarisatie en begeleiding van vrijwilligers en mantelzorgers in de kerkelijke gemeente
- ☐ Het opzetten van diaconale projecten
- ☐ Samenwerking met maatschappelijke organisaties (denk aan de Nederlandse Patiëntenvereniging, de Ouderenbond, vrijwilligersorganisaties, thuiszorg etc.)
- ☐ Interkerkelijk overleg
- ☐ Contact met de lokale overheid
- ☐ Anders, nl.

21.

Wat is er volgens u mogelijk (aan samenwerking, afstemming van diensten)

Heeft u nog andere ideeën, opmerkingen aanvullingen?

Hartelijk dank voor het invullen van deze vragenlijst.

Bijlage 5 gesprekspunten groepsgesprekken

Groepsgesprek kerken (14 mei van 20.00-21.30)

- Visie van kerken op rol van kerkgemeenschap in (lokale) samenleving.
- Signalerende taak van kerken.
- Concrete (diaconale) projecten.
- Samenwerking met andere kerkgemeenschappen en maatschappelijke organisaties.
- Knelpunten/hiaten in aanbod informele zorg.
- Manieren van samenwerking.
- Gewenste toerusting en ondersteuning.

Bovenstaande punten worden verder aangevuld met opvallende uitkomsten van de vragenlijst.

Groepsgesprek maatschappelijke organisaties en instanties (11 mei van 13.30-14.30)

- Bekendheid bij kerken met aanbod informele zorg van maatschappelijke organisaties.
- Doorverwijzen van kerken naar maatschappelijke organisaties.
- Samenwerking tussen organisaties en kerken.

Bijlage 6 Overzicht genoemde punten open vragen over ideeën, opmerkingen

Vraag 21 Mogelijk aan samenwerking, afstemming

- Verschillende projecten initiëren en opzetten en daarbij hulp vragen van de verschillende kerkgenootschappen.
- Er is veel mogelijk maar dit is afhankelijk van beschikbare vrijwilligers. Krijgen en houden van vrijwilligers is een groot probleem. Te weinig opvolging als mensen ermee stoppen.
- Blij met diaconaal platform. Dit kan uitgroeien tot een betere gezamenlijke aanpak. Goed om elkaars aanbod te weten.
- Handig zou zijn een soort overzicht van diensten/activiteiten die kerken doen in kader van Wmo, geen dingen dubbel doen maar elkaar aanvullen of versterken.
- Ik denk dat er wel het één en ander mogelijk is, vooral afstemming en ervaringen.
- Verdere uitdieping van de mogelijkheden tot samenwerking vanuit diaconaal platform.
- Heel veel is mogelijk.
- Deskundigheid en mogelijkheden zichtbaarder maken, gebruik maken van elkaars kwaliteiten.
- Meer overleg.
- Naar mijn idee is ontzettend veel mogelijk maar organisatie is het punt. In eigen gemeente vaak al moeilijk dingen van de grond te krijgen en dat zal op interkerkelijk/gemeentelijk niveau nog lastiger zijn.
- Gezamenlijke hulpdienst, gezamenlijke stem naar (gemeentelijke) instanties, informatie uitwisseling.
- Elkaars gegevens afstemmen.
- Samenwerken met andere kerk met kerstpakketten actie loopt uitstekend. Indien nodig opzetten van een voedselbank in de gemeente Elburg.
- Mobiliseren van vrijwilligers uit alle kerken in een soort databank vgl. Stichting HiP.
- Betere afstemming tussen gemeente Elburg en kerken.

Vraag 21 Ideeën, opmerkingen, aanvullingen

- Samenwerken met HiP komt in najaar aan de orde bij diaconaal platform, bezig structuur in diaconaat aan te brengen.
- Lastige materie, weet er persoonlijk weinig van.
- Document door bijvoorbeeld stichting WIEL laten maken met daarin instanties en wat zij doen (bijv. verslavingszorg, psychische problemen, EBC, Couragefonds etc.) en dit document jaarlijks actualiseren en aan diakenen toezenden. Kennis is vaak niet meer aanwezig omdat diakenen na verloop van tijd aftreden.
- Als diaken heb ik onvoldoende ervaring met het onderwerp “informele zorg” en heb er nog onvoldoende mee te maken in de praktijk.
- Taken binnen de diaconie zijn verdeeld en daarom lastig alle vragen met zekerheid te beantwoorden.
- Vanuit landelijk CGK zijn er veel mogelijkheden tot ondersteuning.

Bijlage 7 Keuze van indicatoren voor het onderzoek

Deelvraag 1: Welke instanties zijn op dit moment in de gemeente actief op het terrein van informele zorg? Speciaal vraagt de gemeente hierbij aandacht voor de rol van de kerken in de Elburgse samenleving.

Concrete vragen voor de vragenlijsten:

- Persoonlijke gegevens van de respondent : geslacht, leeftijd, functie/ambt in kerk, lidmaatschap van welke kerk. (Vraag 1 t/m 5)
- Gegevens van de kerken: aantal leden, woonplaats van de kerk. (Vraag 6 en 7)

In de vragenlijsten die onder de diaconaal betrokkenen van kerkgenootschappen zijn uitgezet wordt respondenten gevraagd naar geslacht, leeftijdscategorie, ambt/functie binnen kerkgemeenschap, grootte van kerkgemeenschap waar men lid van is, woonplaats en plaats waar men kerkt. Deze vragen worden gesteld om vergelijkingen te kunnen maken. Er wordt gekeken of er verschil is in aanbod van bijvoorbeeld grote of kleinere kerkgemeenschappen, verschil in woonkernen. Sommige kerkgenootschappen hebben ook een regionale functie. Dat betekent dat respondenten uit andere woonplaatsen kunnen komen dan de gemeente Elburg. Daarom is ervoor gekozen bij de vraag naar woonplaats ook “Anders nl.....” op te nemen.

Om een zo duidelijk mogelijk beeld te krijgen is er voor gekozen alle bekend zijnde kerkgenootschappen te noemen. Sommige kerkgenootschappen zijn plaatselijk weer verschillend al hebben zij dezelfde naam (bijv. hervormde kerk) en daarom is ook gevraagd naar de woonplaats waar de kerk staat.

De vraag welke functie/ambt men heeft binnen de kerkgemeenschap wordt gesteld omdat de vragenlijsten zijn uitgezet onder degenen die met diaconale taken belast is binnen de kerk. Door deze vraag te stellen is controle mogelijk of de vragenlijst terecht gekomen is bij de doelgroep die bedoeld was. Omdat per kerkgemeenschap verschillende benamingen worden gebruikt voor diaconaal werkenden is er voor gekozen dit als open vraag te stellen.

Deelvraag 2: In hoeverre bestaat er op dit moment afstemming tussen genoemde instanties? Welke overlap is er, of ontstaan er juist hiaten?

Concrete vragen voor de vragenlijsten:

- Vormen van hulp en ondersteuning (huishoudelijk, persoonlijke verzorging, praktisch, technisch, anders...). Hierbij onderscheid tussen binnen en buiten eigen kerkgemeenschap. (Vraag 8a en 9a)
- Concrete projecten? Binnen of buiten eigen kerkgemeenschap. (Vraag 8b en 9b)
- Belangrijkste doelgroepen waaraan informele zorg wordt gegeven (ouderen, kortdurend/chronisch zieken, mensen met psychische problemen, verstandelijke of lichamelijke beperking, verslavingsproblematiek, financiële problemen, anders...). Onderscheid tussen binnen en buiten de eigen kerkgemeenschap. (Vraag 10)

Bij deze vragen is eerst duidelijk gemaakt wat in het kader van dit onderzoek onder informele zorg wordt verstaan omdat daar verschillende definities van zijn en de hulp en ondersteuning binnen kerken niet snel als zodanig benoemd wordt. Om te weten of er overlap of hiaten zijn is het belangrijk te weten welke zorg er gegeven wordt en door wie.

Bij de vragen naar de inhoud van de informele zorg (welke hulp en ondersteuning...) wordt een opsomming gemaakt van mogelijkheden die er zijn. Dit is gedaan om zo concreet mogelijk te weten te komen wat er gedaan wordt. Omdat er altijd de mogelijkheid is dat een bepaald aanbod buiten de genoemde punten valt is er ook de ruimte gegeven een eigen invulling te maken met “Anders, nl.....”. Door verschillende mogelijkheden te specificeren kan duidelijk worden in de analyse welke hulp en ondersteuning er volop is maar ook welke ontbreekt. Dit rijtje mogelijkheden is met een kleine aanpassing overgenomen uit het onderzoek “Kerk en Caritas” (Roorda-Lukkien, Jager-Vreugdenhil, en Kuiper, 2006). Technische en praktische ondersteuning is opgesplitst en financiële hulp is toegevoegd. Dit is toegevoegd omdat het vermoeden bestaat dat vanuit kerken nogal eens financiële hulp of ondersteuning wordt gegeven.

Er is onderscheid gemaakt tussen hulp en ondersteuning aan mensen binnen de eigen kerk en hulp en ondersteuning aan mensen buiten de eigenkerk. Dit is gedaan om in beeld te krijgen of het klopt dat mensen die lid zijn van een kerkgemeenschap vaker informele zorg krijgen vanuit hun eigen kerk. En daarnaast om een beeld te krijgen wat kerken aan informele zorg buiten hun kerkgemeenschap geven. Misschien is er overlap met terreinen waar maatschappelijke organisaties actief op zijn.

De vraag naar concrete projecten is gedaan om hiermee nog duidelijker zicht te krijgen op het aanbod aan informele zorg in en vanuit kerken. Projecten gaan verder dan individuele hulpverlening en hebben meer een georganiseerd karakter. Dit zou van invloed kunnen zijn op de samenwerking (bijvoorbeeld projecten die te groot zijn om alleen te doen maar wel samen met anderen mogelijk zijn). Om die reden is het opzetten van projecten opgenomen als gesprekspunt voor de mondelinge groeps gesprekken. Dit kan aan de orde komen zowel bij de gesprekken met sleutelfiguren van de kerken als met de contactpersonen van de maatschappelijke organisaties.

Het rijtje van verschillende doelgroepen is overgenomen uit de nulmeting van Regio Noord Veluwe om aan te kunnen sluiten bij dit onderzoek. Hierbij is wel een kleine aanpassing gedaan nl. niet apart vermelden van terminaal zieken en mensen met financiële problemen zijn toegevoegd. Mensen met lichamelijke beperking en verstandelijke beperking worden apart genoemd. Dit is gedaan omdat het op deze manier beter aansluit bij situaties binnen kerken

Concrete vragen in de vragenlijsten over de afstemming:

- Bekendheid met dienstverlening van maatschappelijke organisaties die binnen Elburg actief zijn :KBO, PCOB, NPV, Stichting Vrijwilliger hulpdienst, Rode kruis, Zonnebloem, WIEL, Zorgloket Doe 'th. (Vraag 12)
- Doorverwijzen naar bovengenoemde organisaties(Vraag 14)
- Samenwerking met bovengenoemde organisaties(Vraag 15)
- Knelpunten of hiaten in aanbod aan informele zorg (open vraag 13)
- Bekendheid met aanbod aan ondersteuning op terrein van informele zorg van de kerkgemeenschappen in Elburg (Vraag 16)
- Samenwerking op terrein van informele zorg met andere kerkgemeenschappen (Vraag 17)

Deelvraag 2 is bedoeld om inzicht te krijgen in de huidige situatie van overleg en samenwerking tussen kerken onderling en kerken en maatschappelijke organisaties. Een eerste vereiste om samen te kunnen werken is dat men op de hoogte is van elkaars aanbod. Dat is de reden dat daar expliciet naar gevraagd wordt en dat dit gespecificeerd is per organisatie en/of kerkgemeenschap. Om duidelijk te krijgen in hoeverre men op de hoogte is van het aanbod van organisaties is dit als open vraag gesteld (vraag 12). Er is verschil in een organisatie van naam te kennen, vaag iets van werkzaamheden te weten of exact op de hoogte te zijn wat een organisatie aan aanbod heeft. Om dit te kunnen meten is gevraagd wat men van de dienstverlening weet. Dit is belangrijk omdat het kan betekenen dat bijvoorbeeld organisaties zich beter moeten bekendmaken als blijkt dat kerken niet of nauwelijks op de hoogte zijn van hun aanbod.

Een volgende stap die op het bekend zijn met elkaar kan volgen is dat men naar elkaar doorverwijst (vraag 14). Weer een volgende stap is dat men met elkaar samenwerkt (vraag 15). Hierbij is er voor gekozen om alle ons bekende organisaties en kerkgenootschappen te benoemen en hieruit te laten kiezen.

Omdat er mogelijk nog andere organisaties (bijvoorbeeld landelijke organisaties als Present of Hulp in Praktijk) zijn waar men mee samenwerkt of waarnaar men doorverwijst is ook de keuze voor "Anders, nl....." toegevoegd.

Vraag 16 en 17 zijn gesteld om inzicht te krijgen in hoeverre kerken op de hoogte zijn van het aanbod aan informele zorg van kerken onderling. Een aantal kerken is aangesloten bij het diaconaal platform en een aantal niet. In de analyse kunnen we ook zien of kerken die wel aangesloten zijn ook beter zicht hebben op elkaars aanbod en mogelijk ook vaker met elkaar samenwerken dan kerken die niet aangesloten zijn

Deelvraag 3: *Wat moet er gebeuren om een goede afstemming en samenwerking (= samenhang) te realiseren in het aanbod van ondersteuning vanuit de verschillende organisaties? Welke extra inzet is daarvoor nodig?*

Concrete vragen in de vragenlijst:

- Wilt u samenwerken met andere kerkgemeenschappen? Ja/nee (Vraag 18a)
- Wilt u samenwerken met maatschappelijke organisaties? Ja/nee (Vraag 18b)
- Inhoud van de samenwerking: uitwisselen van ervaringen of van vrijwilligers, samen activiteit opzetten, naar elkaar doorverwijzen, ondersteunen van vrijwilligers/mantelzorgers, verzekering vrijwilligers, geen behoefte aan samenwerking, anders nl....(Vraag 19)
- Welke toerusting of ondersteuning is gewenst? Diverse mogelijkheden zijn genoemd (Vraag 20)
- Ruimte voor ideeën, opmerkingen, aanvullingen, suggesties. (Open vraag 21)

Het is van belang als het gaat om samenhang/samenwerking of kerken wel met andere kerken of organisaties willen samenwerken. Wanneer kerken in dezelfde woonkern wel willen samenwerken, kan er mogelijk op dat niveau wat georganiseerd worden. De antwoorden van vraag 18 a en b geven hiervoor vast een kleine indicatie, in de groepsgesprekken zou dit verder uitgewerkt kunnen worden.

Bij de vraag naar mogelijke manieren van samenwerken met anderen is gebruikt gemaakt van de opsomming van mogelijkheden die in de nulmeting van de Regio Noord Veluwe is gebruikt omdat dit een goed overzicht geeft van verschillende mogelijkheden die er zijn. Wel zijn de formuleringen wat aangepast. Zo wordt in de vragenlijst van de Regio Noord Veluwe gesproken over “diensten en producten”. Dit sluit niet goed aan bij het taalgebruik binnen kerkgemeenschappen. Zo zou men bij diensten eerder aan kerkdiensten kunnen denken.

Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

**Gereformeerde
Hogeschool**

**Gemeente
Elburg**